

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zuzana Záhumenská

ZMLUVA O ÚVERE

Diplomová práce

Vedúci diplomovej práce:

JUDr. Petr Liška, LL.M.

Katedra:

Katedra obchodního práva

Dátum vypracovania práce:

marec 2009

„Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracovala samostatne za použitia zdrojov a literatúry v nej uvedených.“

V Prahe dňa.....

.....

Zuzana Záhumenská

Obsah

I. Všeobecne k problematike úveru

Úvod.....	1
1. Pojem úveru.....	2
2. Vybrané aspekty vývoja úverovania.....	3
3. Funkcia úveru v spoločnosti.....	4
4. Základné zásady poskytovania úverov.....	4
5. Jednotlivé typy úverov.....	5
a) Členenie podľa povahy predmetu.....	6
b) Členenie podľa dĺžky obdobia poskytnutia úveru.....	6
6. Vybrané aspekty právnej úpravy spotrebiteľského úveru v českom právnom poriadku.....	8

II. Súčasná právna úprava zmluvy o úvere

1. Európske súvislosti.....	13
2. Povaha zmluvy o úvere a jej úprava v obchodnom zákonníku.....	13
3. Zmluva o úvere verzus zmluva o pôžičke.....	14
4. Podstatné časti zmluvy o úvere.....	18
5. Podrobnejšie k jednotlivým častiam a štádiám úverového vzťahu.....	19
a) Subjekty, predmet a obsah; práva a povinnosti strán v prvej fáze úverového vzťahu.....	19
b) Práva a povinnosti strán po uplatnení práva na poskytnutie peňažných prostriedkov.....	21
c) Práva a povinnosti strán po poskytnutí peňažných prostriedkov.....	23
Prax stanovovania úrokov pri úveroch poskytovaných bankou; jednostranná zmena úrokovej sadzby a pojem alternatívnych a substitučných úrokov.....	25
d) Splatnosť a jej vplyv na práva a povinnosti strán.....	27

e) Zánik zmluvného vzťahu.....	30
Splnenie povinností zo záväzku.....	31
Odstúpenie od zmluvy.....	31
Výpoveď.....	33
Odpustenie dlhu.....	35
Preklúzia.....	36
6. Zaistenie záväzkov z úverovej zmluvy.....	36
a) Činnosti veriteľa pred uzavretím zmluvy, smerujúce k zaisteniu záväzku.....	37
Registre úverov.....	38
b) Zaisťovacie právne prostriedky.....	40
Záložné právo.....	42
Ručenie.....	45
c) Praktické problémy s princípom akcesority; otázka trvania zaistenia pohľadávky z úverovej zmluvy po zániku zaisťovaného záväzku v dôsledku odstúpenia.....	47
 III. Záver.....	 50
Niektoré zmeny v súvislosti s návrhom nového občianskeho zákonníka.....	50
 Zoznam použitej literatúry.....	 53
Darlehensvertrag (Zusammenfassung).....	59
Kľúčové slová/Stichworte.....	61

Pozn.: Práca vychádza z právnej úpravy účinnej k 23.3.2009.

Úvod

Úverovanie ako také predstavuje v dnešnej dobe neodmysliteľnú súčasť obchodných vzťahov a dalo by sa povedať, že rozhodujúcou mierou prispieva k fungovaniu „krvného obehu“ obchodovania. Uzatváranie úverových zmlúv sa stáva súčasťou bežného života nie len podnikateľských subjektov, ale i spotrebiteľov a domácností. V situáciách, keď náklady podnikateľa dočasne prevýšia jeho príjmy alebo keď pod vplyvom konkurenčného prostredia vyvstane potreba investovať napríklad do inovácií za účelom zlepšenia alebo udržania si pozície na trhu, poskytuje podnikateľský úver pomerne jednoduché a pohodlné riešenie. Na druhej strane dnes ani spotrebiteľ nemusí obmedzovať svoju spotrebu len na to, čo si momentálne „môže dovoliť“. V ponuke rôznych, hlavne nebankových inštitúcií sú dnes už úvery dokonca i na nákup vianočných darčiekov. I v dôsledku rozvoja komunikačných prostriedkov, hlavne expanzie internetu, sa dnes úver aj pre bežného občana stáva pomerne jednoducho dostupným.

Prirodzeným pravidlom obchodu je, že silnejší vyhráva. To sa prejavuje aj v obchodnoprávných zmluvných vzťahoch, keď ekonomicky slabšia strana často pristupuje na menej výhodné zmluvné podmienky. V súvislosti so zmluvou o úvere je tento problém ešte výraznejší z toho dôvodu, že už z jej povahy a zmyslu budú stranami spravídla subjekty ekonomicky nerovné. Účelom zákona je tu stanoviť pravidlá „fair-play“, a tým z právneho hľadiska postavenie strán vyvažovať. Ani zákon však nemôže nahradiť obozrenosť, s ktorou je (tak ako u všetkých zmluvných záväzkov) potrebné do úverových vzťahov vstupovať.

Táto práca sprostredkováva pohľad na aktuálnu právnu úpravu zmluvy o úvere v českom právnom poriadku a v jej svetle zaujíma stanovisko k vybraným praktickým problémom. I keď na strane veriteľa v praxi často pôjde o banku, úvery poskytujú i iné subjekty. Z toho vychádza prístup zvolený v tejto práci, ktorý pod pojmom veriteľ rozumie primárne stranu úverovej zmluvy vo všeobecnosti. Cez optiku bankového úveru sú potom nahliadané jednotlivé problémy na miestach, kde je to praktické z hľadiska lepšieho pochopenia alebo ak ide o problém špecifický práve pre túto oblasť úverovania.

I. Všeobecne k problematike úveru

1. Pojem úveru

Pojem úver (anglicky „credit“) pochádza z latinského slova „*credere*“, čo v preklade znamená „*verit*“ (viď odtiaľ odvodené slovo „*veritel*“). Z etymologického hľadiska tento pojem teda akcentuje charakteristickú črtu úveru - určité riziko na strane veriteľa, ktorý svoj záväzok z úverovej zmluvy plní ako prvý (poskytuje svoje prostriedky) a „verí“, že dlžník v budúcnosti dostojí svojmu záväzku a prostriedky vrátane príslušného úroku vráti (resp. u dodávateľského úveru zaplatí tovar).

Všeobecne je možné tento pojem charakterizovať ako formu dočasného postúpenia tovaru alebo peňažných prostriedkov veriteľom dlžníkovi, ktorý je za to ochotný po uplynutí alebo v priebehu doby splatnosti zaplatiť určitý úrok vo forme peňažitej prémie.¹ Jednotlivé definície úveru ako takého sa však mierne líšia v závislosti na odvetví, v rámci ktorého sú poskytované; to je nevyhnutným dôsledkom skutočnosti, že nejde o pojem čisto právny, ale tiež ekonomický. V oblasti práva patrí úver medzi inštitúty upravené ako v rámci súkromného (obchodné právo), tak v rámci verejného práva (finančné právo).

Blackov právnický slovník tento pojem vykladá ako „*právo, udělené dlužníkovi věřitelem, odložit zaplacení dluhu nebo přivodit dluh a odložit jeho zaplacení.*“² Ide o veľmi univerzálnu definíciu, ktorá je použiteľná na všetky typy úverov bez ohľadu na formu ich poskytnutia a abstrahuje základnú a najvýznamnejšiu črtu a podstatu úveru – časovú diskrepanciu medzi primárnym plnením veriteľa (poskytnutím úveru) a zodpovedajúcim protiplením dlžníka (splatením úveru a úrokov). O niečo technickejšia ekonomická definícia úveru tento inštitút charakterizuje ako časové rozloženie zmenného aktu na dve zložky (prevod tovaru a neskôr prevod platby) alebo dočasne poskytnutú peňažnú čiastku veriteľom dlžníkovi a následné splatenie tejto čiastky, zväčšenej o úroky.³

¹ Wikipedie, otvorená encyklopedie, dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Av%C4%9Br>, [cit. 2009-03-09]

² BLACK, Harry Campbell. *Blackův právnický slovník*, 6. vydání, Victoria publishing Praha, 1993, str. 348.

³ FIALOVÁ, Helena. *Malý výkladový ekonomický slovník*, 8. vydání, A plus Praha, 2006, str. 177.

Táto definícia je o niečo konkrétnejšia a akcentuje existenciu dvoch rozličných typov plnenia veriteľa, keď jeho predmetom môže byť buď tovar alebo finančné prostriedky.

2. Vybrané aspekty vývoja úverovania

Rozvoj úveru je úzko spätý s rozvojom tovarovej výroby a obchodu. V jeho zárodkoch v stredoveku bol poznamenaný silným vplyvom cirkvi, kresťanskej morálky a tzv. kanonickou usurárnou doktrínou.⁴ Princípom tejto doktríny bolo zásadné odmietanie akýchkoľvek úrokov, ktoré podľa vtedajšieho vnímania boli v ostrom rozpore so zásadou lásky k blížnemu, a preto považované za lichvu a zároveň ťažký hriech. Ďalšími argumentmi proti prijímaniu úplaty za poskytnutie finančných prostriedkov alebo odloženie zaplatenia tovaru boli napríklad úvahy o tom, že úrok je vlastne platbou za čas a čas patrí Bohu, alebo tvrdenie, že požičaním peňazí sa nevytvára žiadna hodnota, a preto je nemorálne žiadať za to úplatu. Oficiálny základ usurárnej doktríny spočíval v biblickom výroku „*Mutuum date, nihil inde sperantes*“⁵, čo je možné voľne preložiť ako „Vždy požičaj, ale nikdy nečakaj nič naspäť“.

S rozvojom obchodovania sa však potreba odkladania zaplatenia tovaru stávala čoraz aktuálnejšou a jav nerovnomernej distribúcie peňazí citelnejším. To si uvedomovali aj kresťanskí učenci, a preto už v stredoveku v rámci cirkevných učení existovali školy, ktoré sa dištancovali od kategorického odmietania akýchkoľvek úrokov a pripustili prípady, v ktorých považovali za možné, aby veriteľ požadoval od dlžníka vrátenie väčšej čiastky, než akú mu poskytol.⁶ V období stredoveku však lichva zostávala výsadou židov, ktorí ju ako jediní mohli poskytovať. Kresťanom bolo požadovanie úrokov oficiálne povolené až v roku 1484 Vladislavom II. Jagellonským.⁷

⁴ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva súkromého*, 2. vydání, C.H. Beck Praha, 2001, str. 44.

⁵ Tamtiež.

⁶ Tamtiež.

⁷ Wikipedie, otvorená encyklopedie, dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lichva#Historie>, [cit. 2009-03-09]

3. Funkcia úveru v spoločnosti

Úver ako spôsob financovania je v prostredí trhovej ekonomiky neodmysliteľnou súčasťou hospodárskych vzťahov. Je nástrojom distribúcie finančných prostriedkov, zvyšujúcim možnosť ich efektívneho využitia. V rámci ekonomických vzťahov v spoločnosti nevyhnutne dochádza k tomu, že príjmy a výdaje sa dostávajú do vzájomného nesúladu, a to ako z časového hľadiska, tak z hľadiska ich objemu. Tým vzniká u určitých subjektov dočasný prebytok finančných prostriedkov vo forme úspor a súčasne nedostatok týchto prostriedkov u subjektov iných.

Z pohľadu súkromného práva je teda možné za základnú funkciu úveru považovať jeho schopnosť presúvať finančné prostriedky od subjektov s ich dočasným prebytkom k subjektom s ich dočasným nedostatkom a umožniť tak zachovanie dynamiky ekonomických procesov. Z ekonomického hľadiska tak úver umožňuje dlžníkovi „kúpiť si“ možnosť okamžitej spotreby a veriteľovi získať odmenu za to, že vlastnú spotrebu odkladá.⁸

4. Základné zásady poskytovania úverov

Karel Marek uvádza tieto hlavné zásady poskytovania úverov⁹:

- **Zásada účelovosti a priamosti** vyjadruje viazanosť poskytnutého úveru na určitý dohodnutý účel. Táto zásada sa však uplatní len v prípadoch, keď je účel súčasťou zmluvných podmienok poskytnutia úveru a nemusí byť pravidlom. Zásada priamosti so zásadou účelovosti úzko súvisí a nadväzuje na ňu tým, že zdôrazňuje použitie poskytnutých prostriedkov priamo subjektom, ktorému sú poskytované. Uplatnenie tejto zásady vylučuje možnosť dlžníka poskytnúť prostriedky získané úverom ďalším subjektom na základe ďalšej úverovej zmluvy.

⁸ HULMÁK, Milan: *Hypoteční úvěr*, seminární práce, Právnická fakulta ZČU Plzeň, Katedra občanského práva, 2005, str. 11, dostupný z WWW: zcu.juristic.cz/plzen/kpo/hulmak/1.doc

⁹ MAREK, Karel. *K obchodním závazkovým vztahům*, Právnická fakulta MU Brno, str. 55 a n.

- **Zásada termínovanosti** charakterizuje časovú obmedzenosť poskytnutia úverových prostriedkov a povinnosť dlžníka dodržať splatnosť úveru ako celku a zároveň aj jeho jednotlivých splátok. V závislosti na dohodnutých podmienkach je možná penalizácia predčasného splatenia úveru.
- **Zásada zaistenia** je prejavom skutočnosti, že poskytovanie úveru pre veriteľa vždy znamená určité riziko návratnosti jeho finančných prostriedkov. Toto riziko je možné eliminovať zjednaním rôznych druhov zaistenia materiálnymi hodnotami alebo zárukami tretích subjektov. Zjednanie zaistenia je pravidlom vo väčšine uzatváraných úverových zmlúv.
- **Zásada zúročiteľnosti** vyjadruje povinnosť dlžníka platiť z poskytnutého úveru dohodnuté úroky. Úroky predstavujú cenu úveru, ktorú dlžník platí za možnosť po určitú dobu disponovať poskytnutými prostriedkami a ktorá pre veriteľa predstavuje kompenzáciu skutočnosti, že sa tejto dispozície na určitú dobu vzdáva.

5. Jednotlivé typy úverov

Úvery môžeme členiť podľa množstva hľadísk. V odbornej literatúre sa stretneme s členením podľa dĺžky obdobia, na ktoré sa úver poskytuje, podľa subjektov, ktoré úver poskytujú a čerpajú, podľa kategórie hodnôt, ktoré sú vstupom a výstupom z úverového vzťahu, podľa účelu, pre ktorý sa úver čerpá, podľa spôsobu zaistenia návratnosti, podľa povahy úverovej transakcie, podľa techniky poskytovania a splácania úveru, atď.¹⁰

Predmetom nižšie podaného výkladu budú vybrané hľadiská členenia a typy úverov, ktoré považujem za základné a najdôležitejšie z hľadiska prehľadnosti, konzistentnosti a systematiky.

¹⁰ MARKOVÁ, Hana. *Úvěř v českém právu* in Bakeš a kol. *Finanční právo*, 4. aktualizované vydání, C.H.Beck Praha, 2006, str. 451 a n.

a) Členenie podľa povahy predmetu úveru

Za najzákladnejšie hľadisko je možné považovať charakter poskytovaného plnenia, ktoré môže mať peňažnú formu (finančný úver) alebo formu inej než peňažnej hodnoty, najčastejšie tovar (obchodný úver).

Obchodný (dodávateľský) úver vzniká spontánne s rozvojom obchodovania a spočíval v dohodách dodávateľa s dlžníkom, že k úhrade tovaru dôjde až po určitej dobe po jeho dodaní, čím dlžník získal možnosť tovar zužitkovať resp. použiť na tvorbu zisku a dohodnutú cenu uhradiť až následne z nadobudnutých prostriedkov. Obchodný úver je v súčasnosti skutočnosťou viac faktickou než právnou a nie je predmetom tejto práce.

Predmetom **finančného úveru** je poskytnutie peňažných prostriedkov na základe úverovej zmluvy.

b) Členenie podľa dĺžky obdobia poskytnutia úveru

Podľa tohto kritéria sa úvery členia na **krátkodobé** (splatnosť spravidla do jedného roku), **strednodobé** (so splatnosťou spravidla do 4-5 rokov) a **dlhodobé** (so splatnosťou nad 5 rokov).¹¹ Nižšie uvedené rozdelenie jednotlivých typov úverov podľa doby splatnosti obsahuje aj niektoré aspekty diferencovania podľa účelu, na ktorý sa úver čerpá.

Medzi *krátkodobé úvery* radíme nasledujúce typy úverov:

- **Kontokorentný úver** je úver poskytovaný na bežnom účte klienta tak, že banka umožní klientovi čerpanie z jeho účtu do mínusu. O poskytnutie tohto úveru klient musí banku požiadať, pričom vo väčšine prípadov banka jeho poskytovanie viaže na splnenie určitých podmienok (vedenie účtu po určitú minimálnu dobu, pravidelné vklady v určitej výške, minimálny priemerný zostatok). Banky poskytujú ako

¹¹ Tamtiež.

zaistený tak nezaistený kontokorentný úver a jeho výška sa pohybuje spravidla v rozmedzí medzi jedno- až trojnásobkom mesačného príjmu.¹²

- **Lombardný úver** nie je na rozdiel od kontokorentného úveru bežne poskytovaný komerčnými bankami. Ide o úver zaistený založením hnuiteľnej veci alebo práva, pričom výška poskytovaného úveru sa pohybuje maximálne do výšky tržnej ceny poskytnutej zálohy. U cenných papierov s vysokou volatilitou môže pri poklese ich tržnej ceny vzniknúť povinnosť dlžníka zálohu dorovnať.¹³
- **Eskontný úver** je typom úveru, ktorý spravidla nepotrebuje žiadne ďalšie zaistenie, pretože je zaistený zo svojej podstaty. Banka v tomto prípade od klienta odkupuje zmenku pred dobou jej splatnosti, čím dochádza k prevodu pohľadávky zo zmenky na banku. Nevýhoda tejto formy krátkodobého financovania je v tom, že v prípade nesplnenia záväzku veriteľom voči banke nastupuje povinnosť klienta úver splatiť.¹⁴
- **Faktoring** je spôsob krátkodobého financovania, ktorý v poslednej dobe zaznamenáva výrazný vzostup. Poskytovanie úveru spočíva v odkupovaní doposiaľ nespliatných pohľadávok dodávateľa voči odberateľovi faktoringovou spoločnosťou, a to buď s právom regresu voči dlžníkovi alebo bez tohto práva. Tento typ financovania sa využíva v dodávateľsko-odberateľských vzťahoch v prípadoch, keď si dodávateľ nezjedná s odberateľom na svoje pohľadávky zaistenie, ale má záujem na ich zaplatení pred dobou ich splatnosti.¹⁵

Zo *strednodobých úverov* sú v praxi najviac využívané nasledujúce typy:

- **Revolvingový úver** umožňuje opakované čerpanie prostriedkov, ktoré sa vždy znova doplňujú o splatenú čiastku.¹⁶ Pomerne využívaným a pohodlným variantom tohto úveru je kreditná karta.
- **Spotrebiteľský úver** slúži na financovanie bežnej spotreby fyzických osôb.

¹² RUMML, Michal. *Kontokorent – úvĕr pro každý den*, 24.11.2008, finance.cz, dostupný z WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/200241/> [cit. 2009-03-09]

¹³ POSPÍŠILÍK, Karel. *Lombardní a eskontní úvěry*, 4.1.2008, inovace.cz, dostupný z WWW: <http://www.inovace.cz/soukrome-financovani/lombardni-a-eskontni-uvery/> [cit. 2009-03-09]

¹⁴ Tamtiež.

¹⁵ HOLEYŠOVSKÝ, Milan. *Forfaiting a faktoring* in Právní rádce, 11/1997, str. 18

¹⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl*, Linde Praha, 1997, str. 383

- **Úvery v rámci stavebného sporenia** tvoria súčasť stavebného sporenia a jeho účastníkom sa po splnení stanovených požiadaviek poskytujú za pomerne výhodných podmienok.
- **Forfaiting** má podstatu spoločnú s faktoringom (viď vyššie), líši sa však od neho svojím strednodobým (až dlhodobým) charakterom, vylúčením regresu forfaitingovej spoločnosti voči dlžníkovi a podmienkou, že odkupovaná pohľadávka musí byť zaistená bankou.¹⁷

Príkladom *dlhodobého úveru* je **hypotekárny úver**. Je to špecifický typ úveru, zásadne účelovo viazaný, zaistený nehnuteľnosťou so spravidla veľmi dlhou dobou splatnosti (až do 45 rokov).

6. Vybrané aspekty právnej úpravy spotrebiteľského úveru v českom právnom poriadku

Úprava spotrebiteľského úveru je jedným z bankových produktov, ktorý je pod prísny drobnohľadom komunitárneho práva. Pozornosť v súvislosti s ochranou spotrebiteľa vzbudzuje zmluva o úvere hlavne z dôvodu, že ide o svojou povahou zmluvu adhéznú. To znamená, že akceptant buď prijíma zmluvu v znení navrhovanom druhou stranou alebo zmluvu ako celok odmieta, pričom nemá možnosť navrhovať k tomuto zneniu zmeny.¹⁸

Právna úprava spotrebiteľského úveru

Pri zjednávaní spotrebiteľského úveru prostredníctvom zmluvy o úvere¹⁹ sa v plnom rozsahu uplatní úprava zmluvy o úvere obsiahnutá v obchodnom zákonníku s tým, že sa ďalej v prospech spotrebiteľa vždy použije zvláštna úprava v občianskom zákonníku

¹⁷ Autor a dielo citované v pozn. č. 15

¹⁸ Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 384

¹⁹ Ďalšou možnosťou je použitie zmluvy o pôžičke, k ich vzájomnému vzťahu viď nižšie v kapitole II, bode 3 tejto práce.

a ďalších špeciálnych predpisoch na ochranu spotrebiteľa. Zmyslom tohto prístupu je vyvážiť nerovnosť vo vzťahu podnikateľ – spotrebiteľ a z veľkej časti je výsledkom implementácie európskych predpisov.

V oblasti zjednávanía spotrebiteľských úverov obsahuje dodatočné požiadavky týkajúce sa ako formy, tak obsahu úverovej zmluvy zákon č. 321/2001 Sb., o niektorých podmienkach sjednávania spotrebiteľského úveru, ktorý je k ustanoveniam obchodného zákonníka vo vzťahu „lex specialis“ a je výsledkom implementácie smernice Rady Európskej únie č. 87/102/EHS, o sblížení právnych a správnych predpisů členských štátů týkajúcich sa spotrebiteľského úveru ve znění pozdějších předpisů.

Spotrebiteľským úverom sa podľa tohto zákona rozumie „*poskytnutí peněžních prostředků nebo odložená platba, například ve formě úvěru, půjčky nebo koupě najaté věci, za které je spotřebitel povinen platit*“²⁰ a zároveň sa v rámci negatívnej definície uvádza, čo sa za spotrebiteľský úver nepovažuje.²¹ Tento zákon sa ďalej nevzťahuje napríklad na spotrebiteľské úvery s dobou splatnosti do troch mesiacov, resp. dvanásť mesiacov s maximálne štyrmi splátkami, na úvery s úverovou čiastkou do 5000,- a nad 800 000,- Kč (pričom ak došlo k uzavretiu niekoľkých zmlúv za rovnakým účelom, považuje sa súhrn týchto zmlúv za jeden spotrebiteľský úver).²²

Oproti všeobecnej úprave úveru v obchodnom zákonníku je možné uviesť predovšetkým nasledujúce špecifiká:

- zmluva o spotrebiteľskom úvere musí mať vždy písomnú formu;
- pri absencii niektorej z podstatných častí zmluvy, uvedených v § 4 odst. 2 SpotÚv, sa spotrebiteľský úver pokladá za úročený diskontnou sadzbou, stanovenou Českou národnou bankou a platnou v čase jeho zjednania a akékoľvek prípadné dohody

²⁰ § 2 písm. a) SpotÚv; k pojmu spotrebiteľ porovnaj písm. b) citovaného paragrafu: „*spotřebitelem (se rozumí) fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti a v jejíž prospěch je spotřebitelský úvěr sjednáván.*“

²¹ ide napríklad o platbu spotrebiteľa vyplývajúcu z nesplnenia záväzkov vyplývajúcich zo zmluvy, v ktorej sa zjednáva spotrebiteľský úver, platby za poistenie alebo záruku a pod.

²² § 1 odst. 2 SpotÚv

o iných platbách za spotrebiteľský úver sa stávajú neplatnými (§ 6 SpotÚv). Tieto účinky nastávajú dňom uplatnenia týchto skutočností u veriteľa;

- spotrebiteľ je podľa § 11 SpotÚv vždy oprávnený splatiť úver pred dobou jeho splatnosti s tým, že ostatné platby súvisiace so spotrebiteľským úverom musia byť upravené takým spôsobom, aby predčasným splatením nevznikol žiadnej zo strán neprímeraný prospech na úkor druhej strany.

Dodržiavanie povinností podľa tohto zákona kontroluje Česká obchodná inšpekcia (ČOI).²³ V prípade spotrebiteľských úverov poskytovaného bankami je však ČOI pri aktívnej kontrole obmedzená bankovým tajomstvom, preto tu vykonáva kontrolu len na základe podnetu spotrebiteľa.²⁴

Z výsledkov, ktoré ČOI zverejnila na svojich internetových stránkach²⁵ vyplýva, že v roku 2008 z 203 zmlúv o spotrebiteľských úveroch poskytovaných nebankovými subjektmi až 102 zmlúv obsahovalo nedostatky z hľadiska povinných náležitostí podľa §4 a §5 SpotÚv. Najčastejšie v kontrolovaných zmluvách chýbalo určenie ročnej percentuálnej sadzby nákladov na spotrebiteľský úver spôsobom uvedeným v prílohe SpotÚv.²⁶ Ide pritom o hlavný ukazovateľ, podľa ktorého má spotrebiteľ možnosť posúdiť výhodnosť resp. nevýhodnosť konkrétneho spotrebiteľského úveru.

Ďalším významným právnym predpisom Európskeho spoločenstva, ktorý sa v súvislosti s poskytovaním spotrebiteľských úverov výrazne premieta do českého právneho poriadku, je smernice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/65/ES o uvádzaní finančných služieb pro spotřebitele na trh na dálku, ve znění pozdějších předpisů. V dôsledku implementácie tejto smernice pribudla do občianskeho zákonníka zvláštna

²³ § 2 odst. 2 zákona č. 64/1986 Sb. o České obchodní inspekci. Pri porušení povinností podľa zvláštnych zákonov je ČOI oprávnená uložiť kontrolovanému subjektu pokutu až do výšky 1 000 000 Kč, prípadne 2 000 000 Kč pri opakovanom porušení. K tomu porovnaj § 9 citovaného zákona.

²⁴ Česká obchodní inspekce, citované z WWW: <http://www.coi.cz/cs/tiskovy-servis/vysledky-kontrol/kazda-druha-smlouva-o-spotrebitelskem-uveru-neobsahuje-povinne-nalezitosti/> [cit. 2009-03-09]

²⁵ Tamtiež.

²⁶ Pozri § 4 odst. 2 písm. a) SpotÚv; ide o ukazovateľ RPSN, k tomu Wikipedie, Otvorená encyklopedie: „RPSN udává procentní podíl z dlužné částky, který musí spotřebitel zaplatit za období jednoho roku v souvislosti se splátkami, správou a dalšími výdaji spojenými s čerpáním úvěru.“, citované z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/RPSN> [cit. 2009-03-09]

úprava pre zmluvy o finančných službách uzatváraných na diaľku²⁷. V oblasti úverov sa tieto ustanovenia uplatnia na prípady, keď k uzavretiu zmluvy dochádza prostredníctvom prostriedkov komunikácie na diaľku, ktorými sa podľa ustanovenia § 53 odst. 1 OZ rozumejú „*zejména neadresovaný tisk, adresovaný tisk, typový dopis, reklama v tisku s objednávkovým tiskopisem, katalog, telefon s (lidskou) obsluhou, telefon bez (lidské) obsluhy (automatický volací přístroj, audiotext), rozhlas, videotelefon (telefon s obrazovkou), videotext (mikropočítač a televizní obrazovka), elektronická pošta, faxový přístroj, televize (televizní nákup, teleshopping), veřejná komunikační síť, například internet.*“ V praxi pôjde najčastejšie o žiadosti o poskytnutie úveru prostredníctvom rôznych elektronických formulárov alebo telefonicky. Medzi základné prvky ochrany spotrebiteľa pri takomto spôsobe uzatvorenia úverovej zmluvy patrí predovšetkým²⁸:

- pomerne rozsiahla informačná povinnosť poskytovateľa úveru, zahŕňajúca jednak jeho identifikačné údaje, údaje o poskytovanom úvere a o zmluve, na základe ktorej sa tento úver poskytuje a konečne informácie o spôsoboch nápravy porušenia povinností zo zmluvy (napr. možnosť obrátiť sa na orgán dohľadu), pričom poskytovateľ úveru je povinný tieto informácie poskytnúť v dostatočnom predstihu pred uzavretím zmluvy;
- právo spotrebiteľa odstúpiť od zmluvy bez udania dôvodu a bez akejkoľvek zmluvnej sankcie, a to do 14 dní od jej uzavretia (alebo od poskytnutia povinných informácií, ak k ich poskytnutiu došlo až po uzavretí zmluvy);
- mlčanie spotrebiteľa samo osebe nie je možné považovať za súhlas s poskytovaním finančných služieb. Teda v prípade, že poskytovateľ úveru úver po vyčerpaní automaticky obnoví bez toho, aby v pôvodnej zmluve takéto obnovenie bolo zjednané, nevzniknú z tejto skutočnosti spotrebiteľovi žiadne ďalšie povinnosti. Samozrejme, v prípade že spotrebiteľ začne úver čerpať resp. konzumovať, nepôjde už o prosté mlčanie, ale o konkludentné prijatie návrhu na

²⁷ §§ 54a-d OZ; smernicu implementuje zákon č. 56/2006 Sb. ktorým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony.

²⁸ Porovnaj § 54b odst. 2-5, § 54 c a § 54d OZ

opätovné čerpanie úveru a takéto poskytnutie úveru už nebude možné považovať za nevyžiadanú službu v zmysle citovaného paragrafu;

- dôkazné bremeno o splnení informačných povinností a získaní súhlasu spotrebiteľa s poskytnutím služby nesie poskytovateľ úveru;
- uplatnia sa tu ustanovenia § 55 a 56 OZ o zákaze odchýlenia zmluvných ustanovení od zákona v neprospech spotrebiteľa a o zákaze niektorých zmluvných ustanovení.

Dohľad nad dodržovaním uvedených povinností vykonáva Česká národná banka (ČNB), a to len vo vzťahu k úverom poskytovaným osobami, nad ktorými ČNB vykonáva dohľad²⁹. V ostatných prípadoch (pri poskytovaní úverov nebankovými inštitúciami) vykonáva dohľad ČOI.

²⁹ § 44 a § 44a odst. 1 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Za týmto účelom zriadila ČNB ku dňu 1.9.2008 Samostatný odbor ochrany spotrebiteľa, ktorý sa bude zaoberať prijímaním a prešetrovaním sťažností spotrebiteľov na porušovanie zákonných povinností týmito subjektmi pri poskytovaní finančných služieb. ČNB v prípade, že zistí porušenie, zakáže takéto chovanie, môže prikázať zmenu obchodných podmienok alebo uložiť pokutu. Tieto zistenia ČNB môžu následne slúžiť v prípadnom súdnom konaní ako významný dôkaz v prospech spotrebiteľa. K tomu viac Neznámy autor: *ČNB chce spotřebitele chránit před nekalými obchodními praktikami* in Konkursní noviny, 19/2008, str. 1, dostupný z WWW: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_080924.html

II. Súčasná právna úprava zmluvy o úvere

1. Európske súvislosti

Inštitút zmluvy o úvere ako taký nie je primárne predmetom harmonizačných snáh komunitárneho práva. Európske právo na tento inštitút nahliada cez optiku základnej slobody, zakotvanej v čl. 56 a n. Zmluvy o založení európskeho spoločenstva³⁰, ktorou je princíp voľného pohybu kapitálu medzi členskými štátmi. Preto je smernicami pomerne podrobne harmonizovaná právna úprava bánk, ich pôsobenia a kontroly v členských štátoch, ako aj medzinárodný platobný styk³¹.

Pri zachovaní povinnosti nekolidovať so zásadou voľného pohybu kapitálu a implementovať ochranu spotrebiteľa v súlade s príslušnými smernicami teda právna úprava úverovej zmluvy spadá výlučne do vnútroštátnej úpravy členských štátov.

2. Povaha zmluvy o úvere a jej úprava v obchodnom zákonníku

Zmluva o úvere je v českom právnom poriadku upravená v § 497 a n. ObchZ a patrí medzi absolútne obchodné záväzkové vzťahy³², čo znamená, že práva a povinnosti strán sa budú riadiť ustanoveniami obchodného zákonníku bez ohľadu na povahu účastníkov. Obchodný charakter zmluvy o úvere totiž vyplýva priamo z jej podstaty.³³

Poskytovanie úverov nie je obmedzené len na banky a veriteľom z úverovej zmluvy môžu byť iné právnické osoby, ale aj fyzické osoby, a dokonca i nepodnikatelia.³⁴ Tu by som znova rada zdôraznila, že aj v prípadoch, keď na oboch stranách zmluvy pôjde

³⁰ Konsolidované znenie Smlouvy o Evropském společenství, ASPI, 12006E/TXT.

³¹ Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 373; porovnaj tiež Smernice Rady Evropské unie a Evropského parlamentu č. 97/5/ES o přeshraničních převodech aktiv, upravujúca spôsob prevodu, lehoty, a odškodnenie pri neprevedení alebo oneskorenom prevedení platby.

³² § 261 odst. 3 písm. d ObchZ; k dodatočnej aplikácii občianskoprávných predpisov porovnaj v kapitole I, bode 6 tejto práce.

³³ TOMSA, M. *Komentář k § 261 ObchZ in ŠTENGLOVÁ/PLÍVA/TOMSA a kol. Obchodní zákoník - komentář*, 12. vydání, C.H. Beck Praha 2009, str. 837.

³⁴ K tomu porovnaj PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1079.

o nepodnikateľské subjekty, aplikuje sa na tento vzťah primárne úprava obchodného zákonníka.

3. Zmluva o úvere verzus zmluva o pôžičke

Podobný hospodársky efekt ako zmluva o úvere v obchodnom práve, plní v českom právnom poriadku zmluva o pôžičke, ktorej úpravu nájdeme v § 657 a n. OZ. Tieto zmluvné typy sa však od seba významne odlišujú; jednotlivé rozdiely sa pokúsim v nasledujúcich riadkoch priblížiť.

Na úvod je vhodné poznamenať, že občianskoprávna a obchodnoprávna regulácia sa v tejto oblasti vzájomne preplietajú a úzko spolu súvisí – na jednej strane sa v prípadoch, keď oboma stranami zmluvy o pôžičke budú podnikatelia, uplatnia v súlade s ustanovením § 261 odst. 6 ObchZ subsidiárne ustanovenia obchodného zákonníka. Na druhej strane, ako už vyššie v súvislosti s výkladom o spotrebiteľskom úvere bolo uvedené, sa na situácie, keď bude stranou zmluvy o úvere nepodnikateľ, uplatnia navyše špeciálne predpisy práva občianskoprávneho.

Ako najzákladnejší je v odbornej literatúre³⁵ vnímaný rozdiel v časovom určení momentu vzniku oboch zmlúv; zatiaľ čo zmluva o úvere sa považuje za uzavretú dohodou o zákonom stanovených náležitostiach a radíme ju preto medzi konsenzuálne zmluvy, vyžaduje platné uzavretie zmluvy o pôžičke skutočné poskytnutie peňažných prostriedkov (a systematicky sa preto zaraďuje medzi tzv. reálne zmluvy).³⁶

Ako vyplýva z § 498 ObchZ, ktorý stanovuje podstatné časti zmluvy o úvere, má táto zmluva zásadne úplatnú povahu; naproti tomu v zmluve o pôžičke môže, ale nemusí byť

³⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Komentář k § 497 ObchZ* in KOBLIHA, KALFUS, KROFTA, KOVAŘÍK, KOZEL, POKORNÁ, SVOBODOVÁ. *Obchodní zákoník - komentář*, 1. vydání, Linde Praha, 2006, str. 1238; MELICHAROVÁ-KARFÍKOVÁ, Dita. *Smlouva o půjčce* in KNAPOVÁ, ŠVESTKA, DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 2*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI Praha, 2005, str. 225 a n.; Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 372.

³⁶ PLÍVA, Stanislav. *Obchodní závazkové vztahy*, ASPI Praha, 2006, str. 211.

úpłata zjednaná.³⁷ Tento rozdiel je veľmi častým dôvodom, prečo strany zvolia formu zmluvy o pôžičke.

V praxi môže vyvstať otázka, ako sa bude posudzovať zmluva, ktorá inak spĺňa náležitosti zmluvy o úvere, ale strany si v nej nedohodli povinnosť platiť úrok.³⁸ Stanislav Plíva považuje automatické posúdenie takéhoto kontraktu ako zmluvy o pôžičke za neprípustné, a to práve s poukazom na zásadný rozdiel v povahe oboch zmlúv, premietajúcom sa do momentu ich vlastného vzniku.³⁹ V takom prípade by teda bolo nutné zmluvu považovať za zmluvu nepomenovanú, pričom nevyhnutne nadväzuje otázka použiteľnosti obchodného resp. občianskeho zákonníka, keďže ide o inštitút upravený oboma zákonmi. Autor citovaného článku na tomto mieste vychádza z ustanovenia § 261 odst. 1 ObchZ, ktorý pod pôsobnosť obchodného zákonníka zaradzuje „závazkové vzťahy medzi podnikateľmi, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti“ a uzatvára, že bezúročné prenechanie peňažných prostriedkov inému je ťažko možné považovať za činnosť súvisiacu s podnikateľskou činnosťou⁴⁰, a treba teda takúto zmluvu posudzovať podľa ustanovení občianskeho zákonníka. Tento záver nás opäť vráti k použiteľnosti právnej úpravy zmluvy o pôžičke, a to prostredníctvom ustanovenia § 853 OZ, ktoré stanovuje, že vzťahy zvlášť neupravené ani občianskym, ani iným zákonníkom, sa riadia tými ustanoveniami občianskeho zákonníka, ktoré sú im obsahom a účelom najbližšie.⁴¹

Podľa môjho názoru skutočnosť, že k prenechaniu peňažných prostriedkov dôjde takpovediac „bezplatne“, nemusí vylučovať súvislosť daného úkonu s podnikateľskou činnosťou. Vyššie citované ustanovenie § 261 odst. 1 ObchZ ukladá prihliadnúť *k všetkým okolnostiam*, za ktorých k poskytnutiu peňažných prostriedkov dôjde, pričom z neho

³⁷ MELICHAROVÁ-KARFÍKOVÁ, D. Dielo citované v pozn. č. 35

³⁸ Na tomto mieste upozorňujem na rozdiel od absencie dohody o výške tohto úroku, ktorá medzi podstatné časti zmluvy o úvere nepatrí; k tomu porovnaj § 497 ObchZ.

³⁹ PLÍVA, Stanislav. *Právní problematika úvěrové smlouvy* in Obchodní právo, Prospektrum, 12/1998, str. 3

⁴⁰ K tomu porovnaj rozsudok Městského soudu v Praze, 5 Cmo 27/94, ASPI ID: JUD4961CZ, kde súd zaujal totožné stanovisko.

⁴¹ Autor a dielo citované v pozn. č. 39.

nevyplýva, že na strane veriteľa by muselo poskytovanie peňažných prostriedkov byť vlastnou podnikateľskou činnosťou. Je preto možné si predstaviť praktickú situáciu, keď podnikateľ poskytne inému podnikateľovi dočasne peňažné prostriedky bez úplaty napríklad v rámci dobrých obchodných vzťahov, na rozšírenie výroby veriteľom odberaného tovaru, ktorý je v daných podmienkach nenahraditeľný alebo nahraditeľný ťažko, alebo iné prípady, keď potenciálny prínos takejto transakcie pre veriteľa môže spočívať v niečom inom, než v priamej úplate vo forme úrokov, a predsa byť v úzkej súvislosti s jeho podnikateľskou činnosťou. Najvyšší súd dokonca naplnenie podmienok § 261 odst. 1 ObchZ, a tým aj obchodnú povahu transakcie, vyvodzuje z prostého uvedenia identifikačného čísla oboch podnikateľov v uzatváranej zmluve.⁴² Vo svetle týchto argumentov sa mi javí ako vhodné, podrobiť v podobných prípadoch skúmaný vzťah dôkladnému testu súvislosti s podnikateľskou činnosťou, a podľa jeho výsledku sa prikloniť k aplikácii občianskeho resp. obchodného zákonníka.

Ako ďalšia odlišnosť oboch typov zmlúv býva vnímaná skutočnosť, že zatiaľ čo predmetom úverovej zmluvy sú zásadne finančné prostriedky, môže sa u zmluvy o pôžičke jednať ako o peniaze, tak i o iné veci určené podľa druhu.

Pri tomto rozdiely by som sa rada pozastavila. Vo svetle najnovšej judikatúry Najvyššieho súdu⁴³ sa totiž jeho význam pre prax javí pomerne (dalo by sa dokonca povedať, že dosť neočakávane) zásadným. V citovanom judikáte súd s odkazom na príslušné ustanovenie § 657 OZ uvádza, že „*smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze a dlužník se zavazuje v sjednané době peníze nebo jiné druhově určené věci vrátit.*“ Interpretáciou pojmu „peniaze“ na základe v rozsudku citovaného odborného článku⁴⁴ súd dospel k záveru, že za peniaze je možné považovať len bankovky a mince. Z tohto ďalej odvodzuje, že k vzniku zmluvy o pôžičke je nutné fyzické odovzdanie bankoviek a mincí dlžníkovi a v prípade, že dôjde k bezhotovostnému prevodu finančných prostriedkov, je nutné považovať takto vzniknutý vzťah za zmluvu o úvere.

⁴² Nejvyšší soud ČR, 32 Odo 671/2003, ASPI ID: JUD38679; pozn.: v uvedenom rozsudku ide o kúpnu zmluvu.

⁴³ Nejvyšší soud ČR, 32 Cdo 922/2007, ASPI ID: JUD100556CZ.

⁴⁴ MARČANOVÁ, Jana. *Úvěr nebo půjčku k podnikání?* in Obchodní právo, 11/1994, str. 12

Podľa môjho názoru je rozhodnutie súdu a jeho odôvodnenie viac než diskutabilné. Pritom jeho dôsledky sú ďalekosiahle; v prípade, že by prax prijala jeho závery, znamenalo by to, že na všetky zjednané pôžičky, kde nedošlo k hotovostnému predaniu peňazí (pričom tento postup sa pri finančných transakciách v dnešnej dobe stáva skôr výnimkou než pravidlom), by sa vzťahovala úprava zmluvy o úvere a tým pádom by sa nevyhnutne táto transakcia považovala za úročenú.

Plne sa stotožňujem s názorom Dana Loukoty⁴⁵, keď uvádza niekoľko dôvodov, pre ktoré treba záver Najvyššieho súdu považovať za nesprávny. V teórii sa stretávame buď s vnímaním bezhotovostných peňazí ako prostej podoby jediného finančného inštrumentu⁴⁶, alebo s pomerne širokými definíciami peňazí, teda bez obmedzenia na peniaze v ich fyzickej podobe.⁴⁷ Okrem toho je nepominuteľným faktom, že existencia bezhotovostných peňazí je dôsledkom technického vývoja spoločnosti, pričom však funkcia peňazí zostáva nezmenená. Ich dogmatické vymedzovanie oproti hmotným peniazom preto nemá logickú oporu ani v praxi.

Ako správne poznamenáva Loukota, súd v citovanom náleze nie len, že z nejasných dôvodov použil výlučne gramatickú metódu interpretácie, ani túto však neaplikoval správne. Podľa môjho názoru je v tomto prípade nevyhnutné vedľa gramatickej interpretácie použiť teleologickú metódu a zamerať sa v prvom rade na hospodársky význam oboch zmlúv. Ten je totiž spravidla primárnym dôvodom, prečo strany do týchto záväzkových vzťahov vstupujú. Účelom je tu dočasné poskytnutie finančných aktív veriteľom dlžníkovi za úplatu (prípadne u pôžičky aj bezúplatne). To, či sa tak stane formou poskytnutia hotovosti alebo pripísaním prostriedkov na účet, nie je pre naplnenie tohto účelu relevantné a nemôže byť preto povyšované na základné kritérium pre určovanie práv a povinností strán takéhoto záväzkového vzťahu. V prípade, že tak súd činí, zasahuje podľa môjho názoru neprípustnou mierou do kontraktačnej slobody, ktorá je základným

⁴⁵ LOUKOTA, Dan. *Peníze kontra peněžní prostředky*, 9.9.2008, [epravo.cz](http://www.epravo.cz), dostupný z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/penize-kontra-penezni-prostredky-55181.html> [cit. 2009-03-09]

⁴⁶ Porovnaj napr. SOJKA, M., KONEČNÝ, B. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, 2. opravené vydání, Libri Praha, 1998, str. 67

⁴⁷ Porovnaj napríklad definíciu peňazí (autorka a dielo citované v pozn. č. 3, str. 129): „*Cokoliv, co slouží jako všeobecně přijímaný prostředek směny.*“

pilierom záväzkového práva, a ktorej pojmovou súčasťou je okrem iného sloboda kontrahentov zvoliť si formu realizácie vzájomných práv a povinností, teda zmluvný typ.⁴⁸ Ostatne, súd v citovanom rozhodnutí ani nevysvetľuje, z akých dôvodov vo svojom rozhodnutí mení stanovisko, ktoré nie až tak dávno zaujal napríklad v rozsudku sp.zn./č.j. 29 0do 350/2003, kde uvádza, že „*smlouva o půjčce má reálnou (nikoli jen konsensuální) povahu a vznik půjčky předpokládá nejen dohodu stran, ale i skutečné odevzdání předmětu půjčky, přičemž při peněžité půjčce může dojít k předání půjčené částky i bezhotovostním převodem na účet dlužníka*“. Takúto rozhodovacia prax nie je preto možné považovať za pozitívnu ani z hľadiska právnej istoty.

Na záver treba poznamenať, že faktické dopady citovaného rozhodnutia sú ďalekosiahlejšie; súd v ňom totiž okrem iného (nepriamo a zrejme i nevedome) prakticky obmedzil poskytovanie pôžičky čiastkou 15 000 EUR, keďže táto čiastka je v ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, stanovená ako najvyššia prípustná pre hotovostné platby.⁴⁹ Otázku, či je Najvyšší súd v rámci českého ústavného poriadku oprávnený formulovať nové pozitívne normy, je snáď zbytočné si na tomto mieste klásť.

4. Podstatné časti zmluvy o úvere

Obchodný zákonník nepredpisuje pre tento typ zmluvy obligatórnu písomnú formu, v praxi však vidíme, že písomná forma sa spravidla uplatňuje (pri úveroch poskytovaných bankami sa tak deje prakticky výlučne na základe písomnej zmluvy). Je to spôsobené pomernou zložitou vzájomných práv a povinností, ktoré si strany v týchto zmluvách stanovujú a nepochybne tiež zvýšeným dôrazom na ich prípadnú vymáhateľnosť vzhľadom k v praxi bežným okolnostiam ich uzatvárania (ide prevažne o strany, ktoré sú si navzájom „cudzie“, rizikovosť na strane veriteľa by pri ústnej forme zmluvy výrazne prekračovala bežné resp. únosné podnikateľské riziko).

⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří: *Záväzkové právo smluvní*, dielo citované v pozn. č. 35, str. 30 a n.

⁴⁹ Autor a dielo citované v pozn. č. 45.

Podstatné časti sa dajú dovodiť z § 497 ObchZ a sú nimi⁵⁰:

- určenie veriteľa a dlžníka,
- určenie čiastky alebo limitu úveru v stanovenej mene,
- záväzok veriteľa poskytnúť peňažné prostriedky,
- záväzok dlžníka k vráteniu čiastky úveru a zaplateniu úroku.

5. Podrobnejšie k jednotlivým častiam a štádiám úverového vzťahu

a) Subjekty, predmet a obsah; práva a povinnosti strán v prvej fáze úverového vzťahu

Ako už v tejto práci bolo niekoľkokrát naznačené, stranami zmluvy o úvere môžu byť ako podnikatelia, tak nepodnikatelia, a to v postavení veriteľa i dlžníka.

U tohto typu zmluvy je určitým špecifikom a zaujímavosťou skutočnosť, že v jej primárnom štádiu sa veriteľ nachádza v podstate v postavení dlžníka.⁵¹ V prvej fáze po uzavretí zmluvy je totiž podstatou vzájomného vzťahu strán právo dlžníka požadovať od veriteľa dohodnuté množstvo finančných prostriedkov. V niektorých odborných textoch⁵² sa dokonca stretne s názorom, že pri podrobnom skúmaní ide vlastne o dve oddelené zmluvy, a to o zmluvu o zmluve budúcej, v ktorej sa budúci veriteľ zaväzuje uzavrieť s budúcim dlžníkom reálnu zmluvu o pôžičke, pričom k uzavretiu tejto zmluvy dôjde až odovzdaním peňazí. Platná právna úprava však tieto dve fázy úverového vzťahu neoddeľuje, preto uvedené názory plnia len funkciu pomôcky pri rozbere práv a povinností strán a zmluva o úvere zostáva naďalej voči zmluve o pôžičke jasne vymedzená. Z uvedených súvislostí vyplýva, že zmluva o úvere patrí medzi synalagmatické záväzkové vzťahy.⁵³

⁵⁰ MAREK, Karel. *Smluvní obchodní právo, Kontrakty*, 2. vydání, Právnická fakulta MU Brno, 2006, str. 171

⁵¹ K tomu vid' napríklad MAREK, Karel. *Obchodněprávní smlouvy*, 2. vydání, Právnická fakulta MU Brno, 2002, str. 77; ELIÁŠ, K., MAREK, K. *Smlouva o úvěru* in BEJČEK, ELIÁŠ, RABAN a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*, 4. vydání, C.H. Beck Praha, 2007, str. 431; KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1238.

⁵² KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35.

⁵³ Autor a dielo citované v pozn. č. 50.

Predmetom zmluvy o úvere sú peňažné prostriedky, ktoré veriteľ dlžníkovi poskytuje v mene, ktorú si strany určia. V prípade, že v zmluve chýba ustanovenie, ktoré by určovalo menu, v ktorej má dlžník prostriedky vrátiť, stanovuje obchodný zákonník v § 498 in fine povinnosť tak učiniť v mene, v ktorej bol úver poskytnutý (táto mena bude v tom prípade rozhodná i pre platenie úrokov). Pritom nič nebráni tomu, aby si strany dohodli inú než českú menu len pre časť istiny, alebo len pre istinu resp. len pre úroky.⁵⁴

Zo zákona nevyplýva, že by na základe uzavretej zmluvy o úvere existovala povinnosť dlžníka úver čerpať; obsahom zmluvy v jej prvej fáze je totiž podľa § 501 odst. 1 ObchZ povinnosť veriteľa mať pre dlžníka k dispozícii zjednaný objem peňažných prostriedkov, a to buď po dohodnutú dobu, alebo (ak si strany takúto dobu nedohodli) až do doby, kým dlžník o ich poskytnutie požiada (ak niektorá zo strán predtým poskytnutie úveru nevypovedala⁵⁵). Je tu teda povinnosť veriteľa blokovať finančné prostriedky, aby na požiadanie mohol dostať svojmu záväzku a úver v dohodnutej čiastke, prípadne do dohodnutého limitu poskytnúť. Ako kompenzáciu tohto obmedzenia umožňuje ustanovenie §499 ObchZ veriteľovi zjednať úplatu za jeho záväzok poskytnúť prostriedky na požiadanie. Podľa Kovaříka je funkciou tejto úplaty na jednej strane pokrytie administratívnych nákladov veriteľa, spojených so zjednávaním zmluvy, na druhej strane podľa neho ide o určitý paušál odškodnenia v prípade, že dlžník o poskytnutie úveru nepožiada a veriteľ tým pádom príde o úroky z tejto transakcie.⁵⁶ I keď posledne zmienená „odškodňovacia“ funkcia môže byť diskutabilná, je dôležité si uvedomiť, že táto úplata nie je odmenou veriteľa za poskytnutie úveru (túto funkciu plnia úroky). Možnosť zjednania uvedenej úplaty však má len veriteľ, ktorý má poskytovanie úverov v predmete svojho podnikania. Vzhľadom ku kogentnosti citovaného ustanovenia teda pre veriteľov, ktorí túto podmienku nespĺňajú, platí zákaz zjednávania takejto úplaty.

⁵⁴ KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1241.

⁵⁵ § 500 odst. 1 ObchZ.

⁵⁶ KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1242.

b) Práva a povinnosti strán v súvislosti s uplatnením nároku na poskytnutie peňažných prostriedkov

Do ďalšej fázy sa zmluva o úvere dostáva v momente, keď dlžník naplní svoje subjektívne právo a v rámci dohodnutej lehoty požiada o poskytnutie úverovej čiastky. Formu tejto žiadosti zákon nekonkretizuje; uplatnia sa tu preto všeobecné pravidlá platného prejavu vôle v súlade s ustanoveniami ako obchodného, tak subsidiárne občianskeho zákonníka.⁵⁷

V určitých prípadoch môže právo na poskytnutie peňažných prostriedkov uplatniť osoba odlišná od úverového dlžníka. To bude v praxi napríklad v prípade, keď banka poskytne úver formou otvorenia dovozného dokumentárneho akreditívu. Nárok na výplatu prostriedkov z takéhoto úveru tak vznikne tretej osobe (dodávateľovi), a to na základe predloženia dokumentov, ktoré si dlžník s bankou v zmluve o otvorení akreditívu dohodli. Realizáciou tohto nároku sa právo dlžníka žiadať výplatu úverovej čiastky vyčerpá.⁵⁸ Osoba dlžníka sa však týmto postupom nemení, dochádza len k prevodu nároku na poskytnutie finančných prostriedkov.

V rozhodovacej praxi sa môžeme v danej súvislosti stretnúť so zaujímavým výkladom pojmu „žiadost“, keď Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí uvádza, že *„žádost o poskytnutí peněžních prostředků ve smyslu § 501 odst. 1 ObchZ může být, jako projev vůle dlužníka čerpat úvěr učiněná i konkludentně tím, že dlužník plnění poskytnuté bankou na základě smlouvy o úvěru přijme nebo tím, že svým (i následním) jednáním dá najevo souhlas s čerpáním úvěru v konkrétní výši⁵⁹“*. Ide o typický príklad situácie, keď súd správne opúšťa prísne gramatický výklad a pojem „žiadost“ chápe extenzívne tak, aby zachoval účel predmetného ustanovenia.

⁵⁷ §§ 266 a n. ObchZ a §§ 34 a n. OZ.

⁵⁸ K tomu porovnaj PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1083 a ďalej nižšie pri výklade účelovej viazanosti úveru.

⁵⁹ Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1595/2005, ASPI ID: JUD37617CZ.

Dlužník teda musí o poskytnutie peňažných prostriedkov požiadať riadne a včas, pričom dokazovanie splnenia týchto predpokladov je v prípade pochybností na dlžníkovi.⁶⁰ Potom, čo žiadosť o poskytnutie úveru bola dlžníkom riadne uplatnená, nastupuje sekundárna povinnosť veriteľa tieto prostriedky v súlade s obsahom zmluvy poskytnúť. Spôsob čerpania úveru nie je v zákone výslovne uvedený.⁶¹ Je teda určite prípustné poskytnúť úver v hotovosti. Pri poskytovaní úverov bankami však v praxi pôjde v podstate výlučne o bezhotovostný prevod.

V úzkej súvislosti so spôsobom čerpania úveru je jeho účel. Ustanovenie § 501 ObchZ v druhom odstavci stanovuje oprávnenie veriteľa obmedziť poskytnutie prostriedkov na účel, stanovený v zmluve. V praxi teda poskytnutie úveru môže prebiehať napríklad tak, že veriteľ (banka) bude prevádzať prostriedky priamo dodávateľom dlžníka. Treba tu však upozorniť, že banka by v takomto prípade nenastupovala vo vzťahu k dodávateľom vedľa alebo namiesto dlžníka a mala by len prostú povinnosť splniť namiesto neho podľa v úverovej zmluve stanovených podmienok.⁶² I v prípade dohodnutej účelovej viazanosti je však samozrejme možná priama výplata úverovej čiastky dlžníkovi, je tu však riziko zneužitia týchto prostriedkov na účel iný než v dohodnutý. Aby k tomuto zneužitiu nedošlo, je možné, aby si strany v zmluve upravili kontrolné oprávnenia veriteľa. V odbornej literatúre sa takáto úprava výslovne odporúča s poukazom na problematickosť odvodenia takéhoto kontrolného oprávnenia bez ďalšieho.⁶³ K právam veriteľa v súvislosti s porušením účelu použitia prostriedkov dlžníkom viac nižšie v súvislosti s výkladom o odstúpení.

⁶⁰ KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1243.

⁶¹ K tomu však porovnaj Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 386: „*Pokud by strany ve smlouvě pouze stanovily, že úvěr je účelově omezený, vznikne poskytovateli oprávnění, aby dlužníkovi nepředal peníze v hotovosti, ale aby byl jenom povinen uhradit dlužníkovy závazky vzniklé v souvislosti s účelem ve smlouvě uvedeným. Ustanoven § 501 odst. 2 ObchZ tedy upravuje způsob čerpání úvěru. Znamená to, že i bez výslovné úpravy ve smlouvě získá věřitel jistotu o použití poskytnutých prostředků*“

⁶² Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 386.

⁶³ Tamtiež, str. 387.

Vo všeobecnosti je možné zhrnúť, že účelová viazanosť úverov je v praxi veľmi často využívaná a má okrem iného veľký význam pre odhad návratnosti poskytnutých finančných prostriedkov.⁶⁴

c) Práva a povinnosti strán po poskytnutí peňažných prostriedkov

V tejto fáze sa vzájomný vzťah veriteľa a dlžníka dostáva do polohy, ktorá je všeobecne vnímaná ako pre tento vzťah charakteristická; to znamená, že prevažujú povinnosti na strane dlžníka a veriteľovi vznikajú im zodpovedajúce oprávnenia.

Ako už bolo vyššie naznačené, základnou povinnosťou dlžníka po reálnom poskytnutí peňažných prostriedkov je platiť z nich úrok; s touto povinnosťou na druhej strane korešponduje právo veriteľa úroky požadovať. Blackov slovník definuje úrok ako „*kompensaci, povolenou zákonem nebo stanovenou stranami za používání půjčených peněz.*“⁶⁵ Úrok tiež môžeme chápať jednoducho ako cenu úveru v zmysle zákona č. 526/1990 Sb., o cenách.⁶⁶

Pre výšku úroku je podľa § 502 odst. 1 ObchZ rozhodná dohoda strán. Inak môže byť výška úrokov obmedzená buď zákonom alebo na základe zákona, pričom sa v súčasnej dobe ani jedna z týchto možností prakticky neuplatňuje.⁶⁷ To však v žiadnom prípade neznamená, že by veriteľ mohol za úver požadovať akýkoľvek úrok. Neprimerane vysoký úrok by totiž mohol byť považovaný za výkon práva v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, pričom takýto výkon nepožíva na základe ustanovenia § 265 ObchZ právnej ochrany. Rozhodovacia prax sa zatiaľ v tomto ohľade vyvinula skôr vo vzťahu k primeranosti resp. neprimeranosti u úrokov z omeškania resp. zmluvnej pokuty.⁶⁸ Vyplýva z nej však všeobecne použiteľné pravidlo, že „neprimeranosť“ výšky úrokov treba vždy posudzovať v rámci celkových súvislostí a konkrétnych okolností vzťahu a nie len

⁶⁴ Tamtiež.

⁶⁵ Autor a dielo citované v pozn. č. 2, str. 748.

⁶⁶ Porovnaj Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 389.

⁶⁷ KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1247

⁶⁸ K tomu pozri nižšie.

v závislosti na jej percentuálnom vyjadrení. Ďalším z možných dôsledkov dohody o neprimerane vysokých úrokoch môže byť jej eventuálna neplatnosť, a to na základe ustanovenia § 39 OZ, ktoré je aplikovateľné aj na oblasť obchodnoprávných vzťahov, a podľa ktorého je neplatný právny úkon, priečiaci sa dobrým mravom.

Dolná hranica úrokov v zákone stanovená nie je; neprimerane nízky úrok by však mohol byť posúdený ako obchádzanie zákonného požiadavku na úplatnosť úverovej zmluvy.

Sadzba úrokov môže byť v zmluve stanovená buď konkrétnou výškou alebo môže byť uvedený spôsob jej stanovenia. Zmena tejto sadzby je ako každá zmena zmluvy možná zásadne dohodou strán; zmenou zmluvy však nie sú prípady, keď je v zjednaný konkrétny spôsob určenia sadzby v závislosti na vopred presne špecifikovaných objektívnych kritériách a ich naplnením dôjde v priebehu trvania záväzkového vzťahu k zmene výšky úrokovej sadzby.⁶⁹

Na prípad, keď si strany výšku úroku v zmluve nestanovia, pamätá ustanovenie § 502 odst. 1 ObchZ, a to i vzhľadom k skutočnosti, že stanovenie výšky úrokov nie je povinnou náležitosťou zmluvy o úvere. V takomto prípade je dlžník povinný platiť „*obvyklé úroky, požadované za úvery, ktoré poskytujú banky v mieste sídla dlžníka v dobe uzavrení smlouvy.*“ Pritom formuláciu „*požadované za úvery, ktoré poskytujú banky*“ nie je možné aplikovať automaticky vypočítaním priemeru úrokov požadovaných všetkými bankami zo všetkých poskytovaných úverov v danom mieste. Bude treba posudzovať konkrétnu veľkosť banky, primeranosť jej úrokov vzhľadom k úrokom ostatných bánk v danom mieste a vychádzať pritom z úrokových sadzieb pri rovnakom druhu úveru ako je úver posudzovaný.⁷⁰ Najvyšší súd ale napríklad v jednom zo svojich rozhodnutí uvádza, že pojem sídlo sa musí vykladať extenzívne a nevylučuje, aby sa pre určenie úrokovej sadzby vzal za rozhodný priemer úrokových sadzieb bánk, pôsobiacich na celom území Českej republiky.⁷¹ Je teda iste vhodné odporučiť, aby si strany sadzbu úrokov vždy stanovili; vyššie uvedený spôsob ich určovania bude, ako vidíme, v praxi mnohokrát zložitý a poskytuje pomerne široký priestor pre jeho spochybňovanie oboma stranami.⁷²

⁶⁹ Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1000/2004, ASPI ID: JUD34010CZ

⁷⁰ Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 389.

⁷¹ Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1214/2005, ASPI ID: JUD39170CZ

⁷² Autor a dielo citované v pozn. č. 50, str. 174.

Ohľadne doby, po ktorú je dlžník povinný úroky platiť, stanovuje § 502 odst. 1 ObchZ jej počiatok slovami „*od doby poskytnutí peňažných prostriedků*“ a jej koniec je možné vyvodit' z § 503 odst. 3 ObchZ, ktorý pre prípad predčasného splatenia úroku dlžníkom stanoví, že „*úroky je (dlžník) povinen zaplatit len za dobu od poskytnutí do vrácení peňažných prostriedků*“. Citované ustanovenia však nie sú kogentné. Obmedzenie resp. odchylné upravenie doby platenia úrokov v zmluve je preto samo osebe v literatúre považované za možné.⁷³ Treba však upozorniť na to, že jej neprimeraná krátkosť alebo stanovenie jej počiatku až po uplynutí určitého času od poskytnutia prostriedkov by mohli byť kvalifikované rovnako ako u neprimerane nízkych úrokov. Nie je tiež vylúčené, aby si strany zjednali povinnosť dlžníka platiť úroky až do doby dohodnutej splatnosti (bez ohľadu na to, či dôjde k úplnému splateniu úveru už pred jej uplynutím); v konkrétnych prípadoch by však takáto dohoda mohla byť považovaná za výkon práva v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku zo strany veriteľa.⁷⁴ Opačný prípad, teda dohodu strán, že úroky sa budú platiť už pred poskytnutím peňažných prostriedkov, by za splnenia zákonných podmienok bolo možné posúdiť ako úplatu za zjednanie záväzku podľa § 499 ObchZ.⁷⁵

Prax stanovovania úrokov pri úveroch poskytovaných bankou; jednostranná zmena úrokovej sadzby a pojem alternatívnych a substitučných úrokov

Pri poskytovaní úverov bankou sa v praxi výška úrokov stanovuje na základe sadzby IBOR (Interbank Offered Rate) na konkrétnom medzibankovom trhu⁷⁶ a pričítania marže banky. Sadzba IBOR je medzibanková úroková sadzba, za ktorú si banky navzájom poskytujú úvery a ktorá sa bežne v úverových zmluvách používa ako referenčná. Sadzba je denne vyhlasovaná národnou bankou a v zmluve býva pomerne presne stanovený moment,

⁷³ PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1085.

⁷⁴ PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1086

⁷⁵ Autor a dielo citované v pozn. č. 39, str. 8; pozri tiež písmeno a) tohto bodu.

⁷⁶ Pre úvery denominované v českej mene to bude sadzba PRIBOR (Prague InterBank Offer Rate), pre úvery denominované v cudzej mene pôjde o zahraničný ekvivalent sadzby PRIBOR, spravidla 12-mesačný LIBOR (London InterBank Offer Rate) ako najbežnejšie používaná referenčná sadzba v Európe; porovnaj PILAŘOVÁ, Ivana. *Úroky a další finanční náklady z úvěrů a půjček v podmínkách roku 2008* in Účetnictví v praxi, 2/2008, str. 5

ktorý bude pre určenie úrokov v danom úrokovom období (teda v období medzi dvoma po sebe nasledujúcimi termínmi splatnosti) rozhodujúci. Druhú časť výsledného úroku tvorí marža banky, ktorá je stanovená percentuálne a môže byť diferencovaná pre jednotlivé obdobia trvania úverového vzťahu. V praxi banka napríklad môže stanoviť vyššiu sadzbu marže do dňa, keď dôjde k zápisu záložného práva v jej prospech alebo zníženú sadzbu v prípade dobrej platobnej morálky klienta.

I vo svetle posledne citovaného rozsudku Najvyššieho súdu však treba zdôrazniť, že zmluvná dohoda o spôsobe stanovenia úroku nesmie dávať banke možnosť zmeny tohto úroku podľa vlastného uváženia a výška dohodnutej sadzby môže byť činená závislou len na objektívnych kritériách, nezávislých na vôli banky. Uvedme si pre ilustráciu praktický prípad stanovenia úrokov v úverovej zmluve s bankou na strane veriteľa. Pre prípad, že by v priebehu trvania úverového vzťahu došlo na medzibankovom trhu k neočakávaným okolnostiam, za ktorých by banke vznikli zvýšené náklady na obstaranie potrebných depozit v dohodnutej mene resp. po dohodnutú dobu, si banka vyhradzuje právo informovať o tom klienta a iniciovať tak jednanie o tzv. „substitučnej báze“. Hlavným cieľom takého jednania bude dohodnúť sa nových, tzv. substitučných úrokoch, zodpovedajúcich zvýšeným nákladom banky. V prípade, že sa do určitého stanoveného obdobia od oznámenia bankou strany na substitučnej báze nedohodnú, nastupuje automaticky tzv. „alternatívna báza“ a v jej rámci tzv. alternatívne úroky, ktorých výšku banka stanoví vzhľadom k svojim aktuálnym nákladom jednostranne. O alternatívnej báze banka informuje klienta, ktorý sa buď rozhodne, že alternatívnu bázu akceptuje, alebo môže od zmluvy odstúpiť a splatiť celú nesplatenú časť úveru vrátane úrokov, pričom mu v takomto prípade nebude bankou účtovaný poplatok za predčasné splatenie.

Ak by vyššie popísaná dohoda o spôsobe stanovovania úrokov neobsahovala bližšiu špecifikáciu pojmov „zvýšené náklady“ resp. „neočakávané okolnosti“, mohla by zrejme byť považovaná za neplatnú. Takáto vágna formulácia by totiž poskytovala priestor k zneužitiu tejto klauzule bankou a mohlo by dôjsť k situácii, keby si dlžník nemal možnosť overiť, či k týmto okolnostiam naozaj došlo resp. či a ako sa náklady banky v súvislosti s poskytovaním úveru v skutočnosti zvýšili. K tomuto záveru je možné dôjsť

analogicky i na základe posledne citovaného rozsudku Najvyššieho súdu, keď ukazovateľ formulovaný v zmluve ako „cena vlastných zdrojov“ posúdil pre účely stanovenia výšky úrokovej sadzby ako nedostatočne určitý.

d) Splatnosť a jej vplyv na práva a povinnosti strán

“Dlžník je povinný vrátiť poskytnuté peňažné prostriedky v zjednanej lehote, inak do jedného mesiaca od dňa, keď bol o ich vrátenie veriteľom požiadaný.”⁷⁷

Pre úverové vzťahy je, ako bolo vyššie vyložené, charakteristická zásada termínovanosti, ktorá vyplýva zo samotnej podstaty a účelu týchto vzťahov. Určenie lehoty, v ktorej je dlžník povinný úrok vrátiť, nie je síce povinnou náležitosťou zmluvy o úvere, býva však pravidlom. Väčšinou si tiež strany nedohodnú splatenie celej čiastky naraz, ale pôjde o postupné rozloženie na splátky v priebehu trvania úverového vzťahu.

Určenie splatnosti teda závisí primárne na dohode strán; pri absencii takejto dohody je veriteľ oprávnený požiadať o splatenie celého úveru kedykoľvek počas trvania zmluvy a dlžník je podľa ustanovenia § 504 ObchZ povinný splatiť tento úver do mesiaca od dňa, keď bol o to veriteľom požiadaný. Treba poznamenať, že ide o dobu pomerne krátku a v praxi teda neuvedenie doby splatnosti predstavuje výhodu na strane veriteľa a môže dlžníka, hlavne pri čerpaní väčších úverových čiastok, dostať do značných ťažkostí.⁷⁸

Dlžník je podľa zákona oprávnený splatiť celý úver pred dohodnutým dňom splatnosti; toto právo však zmluvne strany môžu vylúčiť, prípadne sa dohodnúť na penalizácii predčasného splatenia.⁷⁹

Dobu splatnosti úrokov § 503 odst. 1 ObchZ viaže na dobu splatnosti čiastky, z ktorej sa tieto úroky platia; v prípade, že by takáto doba splatnosti presahovala kalendárny rok, je splatnosť úrokov stanovená vždy k jeho koncu. Vzhľadom k dispozitívnosti týchto ustanovení je tu opäť priestor pre odlišné dohovory strán.

⁷⁷ § 504 ObchZ.

⁷⁸ K tomu i PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1086.

⁷⁹ § 503 odst. 3 ObchZ; porovnaj Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 393.

Nedodržanie termínu splatnosti zakladá porušenie zmluvy zo strany dlžníka a dlžník sa dostáva do omeškania. Táto skutočnosť spôsobuje, že sa k jeho pôvodným povinnostiam (splatiť úver a platiť z neho úroky), ktoré zostávajú zachované, pridružuje povinnosť platiť úroky z omeškania z čiastky, s ktorej splatením sa do omeškania dostal.⁸⁰ Výšku týchto úrokov si strany spravidla v zmluve dohodnú; v opačnom prípade sa jej určenie riadi predpismi občianskeho práva.⁸¹

Vo vzťahu k spôsobu zmluvného stanovenia výšky úrokov z omeškania platí, čo bolo zhora vyložené v súvislosti so stanovovaním výšky úrokov z úveru. Vzhľadom k už vyššie naznačenej skutočnosti, že pôvodné povinnosti dlžníka z úverového záväzku i po dobe splatnosti naďalej trvajú, môže v praxi vyvstať otázka, či konkrétnu sadzbu úrokov z omeškania strany stanovili vedľa úrokov z úveru alebo je v takto stanovenej sadzbe úrok z úveru už zahrnutý. Ak zmluva vôľu strán v tomto smere nekonkretizuje, bude pravdepodobne treba vychádzať z posledne menovanej možnosti a považovať úroky z úveru za zahrnuté. Z hľadiska právnej istoty strán je však vhodné, aby tieto dva typy sadzieb v zmluve výslovne rozlišovali, a to i v úprave pre prípad omeškania.⁸²

Ďalší kvalifikačný problém v praxi môže spôsobiť rozlišovanie zmluvnej pokuty od úrokov z omeškania. Petr Čech uvádza, že tento problém sa stáva plastickejším najmä v súvislosti so zblížením oboch sankčných prostriedkov po formálnej stránke.⁸³ Judikatúra síce v niektorých prípadoch konštatuje, že zmluvná pokuta býva spravidla stanovovaná pevnou čiastkou a má povahu jednorazovej sankcie⁸⁴, zatiaľ čo úrok z omeškania sa stanovuje v percentách z dlžnej čiastky za rok. Na druhej strane sa aj na základe zmluvnej praxe postupne presadilo stanovisko, že konštrukcia oboch sankcií môže byť aj iná a nie je

⁸⁰ Je vylúčený tzv. anatocizmus, teda aby veriteľ od dlžníka požadoval úroky z úrokov, ohľadne ktorých je dlžník v omeškani. K tomu porovnaj rozhodnutie Velkého senátu Nejvyššího soudu 35 Odo 101/2002, ASPI ID: JUD26920CZ

⁸¹ § 369 odst. 1 ObchZ; pre výpočet zákonnej výšky úrokov z omeškania pozri Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku.

⁸² Autor a dielo citované v pozn. č. 39, str. 12

⁸³ ČECH, Petr: *Smluvní pokuta versus úrok z prodlení* in Právní rádce, 4/2008, str. 21

⁸⁴ Tamtiež. Autor cituje usnesení Nejvyššího soudu ČR, 32 Odo 612/2005, ASPI ID: JUD100789CZ

teda možné len na základe spôsobu stanovenia ich výšky určovať, o ktorú z nich sa v konkrétnom prípade jedná.

Je dnes všeobecne prijímaným názorom, že zmluvná pokuta a úrok z omeškania, aj keď v podstate sankcionujú to isté porušenie záväzku, sa navzájom nevyklučujú. Je tomu tak pre ich odlišný charakter; zatiaľ čo úrok z omeškania náleží veriteľovi zo zákona i bez výslovnej úprave v zmluve a tvorí príslušenstvo pohľadávky, zmluvná pokuta zo zákona nenáleží a musí byť v zmluve zjednaná.⁸⁵ Vo vzťahu k náhrade škody, na ktorú vzniká veriteľovi nárok v súvislosti s omeškaním dlžníka, treba uviesť, že pri úroku z omeškania obchodný zákonník v § 369 odst. 2 veriteľovi priznáva nárok na náhradu tej časti škody, ktorá nie je úrokmi z omeškania krytá. Ak si však strany zjednali zmluvnú pokutu, veriteľ automaticky a bez ďalšieho nemá podľa § 545 odst. 2 OZ nárok na náhradu škody ani v prípade, že táto škoda zmluvnú pokutu prevyšuje. Je teda nutné, aby tento prípadný nárok veriteľa strany zmluve zvlášť stanovili, v opačnom prípade bude vylúčený.

Výšku úroku z omeškania zákon explicitne neobmedzuje. Podobne ako u úroku z úveru sa neprimerane vysoko zjednaný úrok z omeškania môže v určitých prípadoch dostať do kolízie s ustanovením o jednaní, odporujúcom zásadám poctivého obchodného styku. Ako už bolo vyššie naznačené, posúdenie neprimeranosti zjednaného úroku si bude vyžadovať veľmi citlivý prístup a skúmanie okolností konkrétneho prípadu. Najvyšší súd sa vo svojom rozhodnutí vyslovil k hľadiskám, z ktorých je nutné neprimeranosť resp. primeranosť dohodnutých úrokov hodnotiť: *„Případnou nepřiměřenost výše sjednaných úroků z prodlení, resp. posouzení jejich sjednání jako jednání, které odporuje zásadám poctivého obchodního styku, tedy dobrému a poctivému jednání, nelze posuzovat jen podle výše úrokové sazby samé, ani ji nelze vyvozovat pouze z nepoměru sjednaného úroku a hodnoty zajišťovaného závazku, ale ji třeba ji vyhodnotit podle výše úroku ve vztahu ke konkrétním okolnostem a podmínkám daného případu. Při určení nepřiměřenosti výše sjednaných úroků z prodlení je třeba se též zabývat jak důvody, které ke sjednání konkrétní výše úroku z prodlení vedly a okolnostmi, které je provázely, tak důvody nesplnění*

⁸⁵ Tamtiež.

zajištěného závazku, popřípadě i dopady přiznání sjednaného úroku z prodlení na osobu, vůči které je uplatňován.“⁸⁶

Veriteľovi v dôsledku dlžníkovho omeškania vznikajú práva v súlade so všeobecnou úpravou omeškania, ktorá je obsiahnutá v ustanoveniach §§ 365 – 369a ObchZ. Dňom splatnosti sa pohľadávka stáva vymáhateľnou, takže je veriteľ oprávnený súdne ju uplatniť. Toto právo sa v súlade so zásadou „vigilantibus iura“ premlčuje vo všeobecnej štvorročnej (resp. objektívnej desaťročnej) premlčacej lehote. V prípade, že bolo dohodnuté splátkové plnenie (čo je v prípade úverov veľmi častým javom), počína beh premlčacej lehoty pre každú takúto splátku zvlášť. Písomným uznaním záväzku zo strany dlžníka sa beh premlčacej lehoty pretrháva a lehota začína bežať odznova, skončí však najneskôr do desiatich rokov od dňa, keď počala bežať po prvýkrát.

V prípade kvalifikovaného omeškania (teda omeškania určitej intenzity) vzniká veriteľovi zo zákona tiež zvláštne právo odstúpiť od zmluvy.⁸⁷

e) Zánik zmluvného vzťahu

V systéme platného obchodného práva môžeme spôsoby zániku záväzkového vzťahu rozčleniť do troch hlavných skupín, ktorými sú splnenie, skutočnosti spôsobujúce zánik nesplneného záväzku a započítanie, ktoré je však vo svojej podstate zvláštnym spôsobom splnenia.⁸⁸

V nasledujúcich riadkoch sa v súvislosti s úverovou zmluvou pokúsím priblížiť tie spôsoby jej ukončenia, ktoré považujem pre prax za najvýznamnejšie.

⁸⁶ Nejvyšší soud ČR, 32 Odo 400/2002, ASPI ID: JUD38558CZ

⁸⁷ Pozri k tomu § 506 ObchZ a nižšie výklad o odstúpení pod písm. f) tejto kapitoly.

⁸⁸ PELIKÁNOVÁ, Irena: *Komentář k obchodnímu zákoníku, 3. díl, 2. aktualizované vydání*, Linde Praha, 1998, str. 319, porovnaj však k tomu ČECH, Petr. *Započtení – rovnocenná alternativa splnění?* in Právní rádce, 7/2008, str. 4

Splnenie povinností zo záväzku

„Při pravidelném průběhu obchodní operace splní obchodní smlouva svůj účel a zaniká, když závazek každé ze stran zanikne jeho splněním.“⁸⁹

V prípade zmluvy o úvere teda za naplnenie jej účelu a teda riadne splnenie budeme v súlade s § 324 odst. 1 ObchZ považovať situáciu, keď dlžník veriteľovi riadne a včas vráti poskytnuté peňažné prostriedky, zvýšené o príslušný úrok z úveru. V prípadoch, keď si strany dohodli splácanie v jednotlivých častiach, dôjde k riadnemu splneniu až úplným splatením celej čiastky poskytnutého úveru, t.j. zaplatením poslednej splatnej časti vrátane úrokov z nej. Je však potrebné v tejto súvislosti zdôrazniť, že úroky sú neoddeliteľnou súčasťou istiny a zmluva preto nezanikne splnením skôr, než dlžník príslušné úroky v dohodnutej výške splatí. Ako už bolo zhora načrtnuté, nie je a priori vylúčené, aby zmluva o úvere obsahovala dohodu o povinnosti dlžníka platiť v prípade predčasného splatenia istiny úroky až do dohodnutého dátumu splatnosti. Môžeme dovodiť, že v takýchto situáciách zmluva o úvere zanikne dňom splatnosti v nej uvedenej (samozrejme za predpokladu, že sa dlžník s platením dohodnutých úrokov nedostane do omeškania).

Zákon dispozitívne stanoví, že peňažitý záväzok splatí dlžník na vlastné náklady a nebezpečenstvo buď v hotovosti v mieste resp. bydlisku veriteľa, alebo v banke v prospech jeho účtu; v druhom menovanom prípade sa záväzok považuje za splnený až pripísaním na účet veriteľa. I v ostatných podrobnostiach sa na zmluvu o úvere použijú všeobecné ustanovenia obchodného zákonníka, upravujúce otázky riadneho splnenia záväzku.

Odstúpenie od zmluvy

Právo odstúpiť od zmluvy vzniká v rámci záväzkových vzťahov zásadne ako dôsledok porušenia povinností druhou stranou.⁹⁰ Vo všeobecnosti je od zmluvy možné odstúpiť len v prípade, že si to strany dohodli alebo tak stanoví obchodný zákonník; vo

⁸⁹ KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty I*, 1. vydání, Prospektrum Praha, 1994, str. 203

⁹⁰ Autorka a dielo citované v pozn. č. 88, str. 321.

vzťahu k zmluve o úvere sú praktické oba prípady. Úprava odstúpenia je teda pre obchodnoprávne vzťahy špeciálna.

Na úvod poznamenajme, že v rámci zmluvnej voľnosti zákon nijak neobmedzuje možnosť strán, konkretizovať prípady odstúpenia a jeho dôsledky. Môže pritom napríklad ísť o právo odstúpenia len pre jednu stranu; podmienky a následky odstúpenia oboch strán môžu byť tiež upravené voľne a nemusia sa zhodovať.⁹¹

Ex lege priznáva obchodný zákonník veriteľovi zvláštne právo⁹² odstúpiť od zmluvy v prípade, že dlžník nedoplnil zaistenie na pôvodný rozsah ak došlo k zhoršeniu alebo zániku zaistenia záväzku, je v omeškaní s vrátením viac než dvoch splátok alebo jednej splátky po dobu dlhšiu než tri mesiace a tiež ak dlžník použil prostriedky v rozpore s účelom, na ktorý boli poskytnuté, prípadne ak je ich použitie v súlade s týmto účelom nemožné.⁹³

Na strane dlžníka je možné zo základnej úpravy odstúpenia v § 348 odst. 2 ObchZ dovodiť zákonné právo odstúpiť v situácii, keď mu po uplatnení nároku na poskytnutie peňažných prostriedkov veriteľ oznámi, že tieto prostriedky neposkytne.

Odstúpenie má za následok zánik zmluvy a všetkých práv a povinností strán z nej vyplývajúcich, a to k dňu doručenia prejavu vôle odstúpiť od zmluvy druhej strane.

Strana, ktorej bolo pred odstúpením poskytnuté plnenie druhou stranou, je povinná toto plnenie vrátiť, a to vrátane úrokov; v praxi vznikla v tejto súvislosti otázka, či je dlžník povinný po odstúpení okrem všeobecných úrokov z omeškania platiť i zmluvné úroky z úveru. Pri absolútnom uplatnení § 351 odst. 1 ObchZ, podľa ktorého odstúpením od zmluvy zanikajú všetky práva a povinnosti strán zo zmluvy, by bolo nevyhnutné dospieť k zápornej odpovedi na túto otázku. Povinnosť vrátiť plnenie i s úrokmi zákon znova výslovne zdôrazňuje v rámci zvláštnej úpravy odstúpenia od zmluvy o úvere, a práve táto skutočnosť bola jedným z hlavných argumentov v rozhodnutí Vrchného súdu o tom, že po

⁹¹ PLÍVA, Stanislav. *Odstoupení od obchodní smlouvy*, in *Bulletin advokacie*, 6/1993, str. 5.

⁹² K všeobecnej úprave možností odstúpenia od zmluvy pozri §§ 344 a n. ObchZ.

⁹³ §§ 505 - 507 ObchZ

odstúpení sa dlžníkovi naďalej platne účtujú úroky jednak z úveru a jednak z omeškania⁹⁴. Súd vo svojom rozhodnutí okrem iného správne zdôraznil, že dôsledky odstúpenia nie je možné aplikovať mechanicky, ale treba ich posudzovať vzhľadom k povahe jednotlivých povinností, a to aj s prihliadnutím k princípu ochrany dobrej viery a poznamenal, že riešenie konkrétnych situácií môže byť niekedy komplikované.

V tejto súvislosti v praxi vznikala i otázka posúdenia vplyvu odstúpenia na zaistenie záväzku. K tomu viac nižšie v závere výkladu o zaisťovacích prostriedkoch.

Výpoveď

Právny základ pre výpoveď tvorí ustanovenie § 582 OZ, a to i pre obchodnoprávne záväzky. Zmyslom výpovede je (podobne ako je tomu u odstúpenia) umožniť strane záväzkového vzťahu ukončiť jednostranným úkonom jeho trvanie. Vo všeobecnosti je takto možné ukončiť len zmluvu uzavretú na dobu neurčitú, a to po uplynutí výpovednej lehoty, ktorá je zákonom stanovená na tri mesiace ku koncu kalendárneho štvrtročia; prednosť však bude mať prípadná odchylná úprava, dohodnutá stranami.⁹⁵

V obchodnom zákonníku nájdeme v rámci niektorých zmluvných typov špeciálne ustanovenia o výpovedi. Patrí medzi ne i zmluva o úvere, keď stanovuje odchýlku od všeobecnej úpravy a umožňuje ako veriteľovi, tak dlžníkovi, vypovedať i úverovú zmluvu, uzavretú na dobu určitú.⁹⁶ Písomnú formu výpovede zákon zvlášť nestanoví, v odbornej literatúre sa však táto forma odporúča i s poukazom na ustanovenie druhého odstavca § 500 ObchZ, ktorý uvádza jej doručenie ako primárny predpoklad účinnosti.⁹⁷ V prípade, že si strany nestanovia inú výpovednú lehotu, nastávajú účinky výpovede okamžite⁹⁸ (u výpovede danej dlžníkom), resp. uplynutím posledného dňa mesiaca nasledujúceho po mesiaci, v ktorom výpoveď bola doručená dlžníkovi (u výpovede danej veriteľom). Z toho vyplýva, že dlžník je oprávnený uplatniť svoj nárok na poskytnutie úveru i po doručení

⁹⁴ Vrchní soud v Praze, 5 CmO 304/94, ASPI ID: JUD6150CZ

⁹⁵ HUŠEK, Jan. *Výpověď v obchodních vztazích* in Právo a podnikání, 4/1996, str. 3

⁹⁶ Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 383

⁹⁷ PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1082

⁹⁸ Pod týmto pojmom treba rozumieť deň doručenia; porovnaj tamtiež.

výpovede veriteľa, a to až do konca výpovednej lehoty. Ak tak učiní, výpoveď sa stáva neúčinnou a veriteľ je povinný úver poskytnúť. Môžeme tu teda badať určitý prvok „nerovnoprávnosti“ v prospech dlžníka i v prípadoch, keď je ním podnikateľ. Je to práve z dôvodu, že v praxi úprava zmluvy o úvere dopadá vo väčšine prípadov na vzťah banka – klient, kde síce podnikateľom (profesionálom) môžu byť obe strany, banka však bude v rámci tohto typu zmluvy zásadne stranou nepomerne „silnejšou“, a to ako po stránke profesionálnej, tak ekonomickej. Stretávame sa tu preto s úpravou, pre obchodný zákonník čiastočne netypickou, keď postavenie oboch strán kontraktu pri uplatňovaní rovnakého práva zo zákona nie je celkom rovnocenné, čo vyššie uvedený nepomer v určitej miere koriguje.

Napriek tomu, že výpoveď nie je vo svojej podstate koncipovaná ako sankčný nástroj, strany si ju môžu dohodnúť i pre prípad porušenia zmluvy. Je to napríklad pri omeškaní dlžníka s platením splátok.⁹⁹ Treba ešte poznamenať, že výpoveď zmluvy o úvere by pojmovo nemala byť možná v prípadoch, keď už došlo k poskytnutiu úverových prostriedkov v plnom rozsahu.¹⁰⁰

Na tomto mieste by som sa rada pozastavila nad nejednotnosťou v používaní pojmov „*vypovedanie zmluvy o úvere*“ a „*vypovedanie poskytnutia úveru*“. Odborná literatúra niekde vyslovene upozorňuje na skutočnosť, že v ustanovení § 500 odst. 2 ObchZ je upravená výpoveď poskytnutia úveru, nie výpoveď úverovej zmluvy.¹⁰¹ To vyplýva i zo samotného znenia tohto odstavca, ktoré hovorí, že „*Nestanoví-li smlouva jinou výpovědní lhůtu, může poskytnutí úvěru vypovědět dlužník s okamžitou účinností a věřitel ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena dlužníku.*“ Inde sa však môžeme stretnúť s tým, že na rozlišovanie uvedených pojmov sa dôraz nekladie, k tomu napríklad Kovařík: „*Pokud není doba čerpání ve smlouvě uvedena*

⁹⁹ KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1253

¹⁰⁰ Autorka a dielo citované v pozn. č. 16, str. 384

¹⁰¹ PLÍVA, S., dielo citované v pozn. č. 33, str. 1082

*a pokud nebylo právo na čerpání úvěru uplatněno dlužníkem, je možné smlouvu o úvěru jednostranně vypovědět.*¹⁰²

Zdôraznime v tejto súvislosti najskôr skutočnosť, že výpoveďou sa neruší zmluva, ale vzájomné práva a povinnosti strán, a to len do budúcnosti. To má praktický dôsledok v tom, že následne po výpovedi nedochádza k bezdôvodnému obohateniu strán z plnenia, ktoré si strany poskytli pred skončením ich právneho vzťahu, pretože sa neruší dôvod, na základe ktorého k tomuto plneniu došlo.¹⁰³ V súvislosti s úverovou zmluvou nám teda z uvedeného vyplynie, že jej výpoveď spôsobí len zánik práva dlžníka žiadať a povinnosti veriteľa poskytnúť tú časť úveru, ktorá zatiaľ nebola poskytnutá; práva a povinnosti strán, ktoré do tej doby zo zmluvy vznikli, nebudú dotknuté. Preto je podľa môjho názoru presnejší pojem výpovede poskytnutia úveru než výpovede zmluvy o úvere.

Môžeme teda uzavrieť, pre úverovú zmluvu sú praktické oba vyššie popísané spôsoby ukončenia záväzkového vzťahu. Je však dôležité si uvedomiť a mať na zreteli ich odlišnú povahu (odstúpenie je reakciou na porušenie zmluvy druhou stranou a má teda sankčný charakter), ďalej moment, kedy je možné daný jednostranný právny úkon urobiť (u odstúpenia teda i po poskytnutí celého objemu dohodnutých prostriedkov) a tiež ich rozdielnú účinnosť (u odstúpenia dňom doručenia, u výpovede uplynutím zákonnej alebo zmluvnej výpovednej lehoty).

Odpustenie dlhu

Odpustenie dlhu nie je jednostranným právnym úkonom, ako by slovo „odpustenie“ mohlo naznačovať. Ide o druh dohody, ktorým veriteľ písomne odpúšťa dlh, a to buď celý alebo len v jeho časti. Tento inštitút je upravený v § 574 OZ, pričom toto ustanovenie v odstavci 1 stanoví, že „*věřitel se může s dlužníkem dohodnout, že se vzdává svého práva nebo že dluh promíjí; tato dohoda musí být uzavřena písemně.*“ K platnému zániku záväzku týmto spôsobom teda dochádza na základe písomného prejavu vôle veriteľa, ktorý

¹⁰² KOVAŘÍK, Z., dielo citované v pozn. č. 35, str. 1244

¹⁰³ ŠKÁROVÁ, Marta: Komentář k § 582 odst. 1 OZ in ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II, Velký komentář*, 1. vydání, C.H. Beck Praha, 2008, str. 1543

smeruje k odpusteniu konkrétnej pohľadávky, a písomného prijatia takéhoto prejavu vôle dlžníkom.¹⁰⁴ Podľa Bejčka sa týmto spôsobom prejavuje jedna zo základných súkromnoprávných zásad „pacta sunt servanda“.

Preklúzia

Z ostatných spôsobov zániku obchodných záväzkov je pre oblasť úverovej zmluvy praktická i tzv. preklúzia, teda zánik práva po uplynutí lehoty, ktorá bola pre jeho uplatnenie dohodnutá.¹⁰⁵ Vyplýva to z charakteru prvej fázy vzájomného vzťahu strán, keď je na dlžníkovi, aby veriteľ a požiadal o poskytnutie finančných prostriedkov a tým úverovú zmluvu takpovediac „aktivoval“. Bolo už vyššie vyložené, že je možnosťou, nie však povinnosťou strán, stanoviť si zmluvne lehotu, do ktorej tak dlžník môže učiniť. V prípade, že túto možnosť strany využijú, zanikne toto právo dlžníka preklúziou po márnom uplynutí dohodnutej lehoty. Ide tu teda (na rozdiel od vyššie uvedených spôsobov) o zánik záväzku na základe právnej skutočnosti.

6. Zaistenie záväzkov z úverovej zmluvy

V prvopočiatoch obchodovania, najmä v období pred technologickým rozmachom dopravy bolo obvyklé, že obe medzi sebou obchodujúce strany boli členmi jednej komunity. Ich konanie teda vo veľkej miere podliehalo morálnej kontrole tejto komunity, čo stranám zaisťovalo určitý stupeň istoty, že ich obchodný partner svojmu záväzku dostojí. Postupne však s hospodárskym rozvojom stále častejšie dochádzalo k obchodným transakciám medzi navzájom úplne cudzími a neznámymi osobami, aspekt morálneho dohľadu strácal na význame a narastala potreba zaistiť sa proti prípadnému neplneniu druhej strany inými spôsobmi. Už v úvode tejto práce bolo v súvislosti s historickým pôvodom slova „úver“ naznačené, že prvok rizikovosti je u tohto typu kontraktu vzhľadom na jeho povahu snád' ešte o niečo výraznejší, než je tomu u niektorých iných obchodných

¹⁰⁴ BEJČEK, Josef. *Další způsoby zániku závazků*, dielo citované v pozn. č. 51, str. 206

¹⁰⁵ Porovnaj § 583 OZ.

zmlúv. Po poskytnutí úveru totiž hospodárska motivácia a záujem na splnení zmluvy prevažuje na strane veriteľa, čo logicky vyplýva z toho, že on bude tým, kto primárne poniesie negatívny ekonomický dopad nesplnenia tejto zmluvy (teda nevrátenia istiny a nezaplatenia úrokov).

Pre veriteľa sú vo vzťahu k výberu jeho obchodného partnera a minimalizácii rizikovosti transakcie významné hlavne dve otázky, a to či bude chcieť a môcť splniť svoje záväzky. V prípade, že ktorýkoľvek z týchto aspektov chýba, klesá z hľadiska veriteľa hospodársky efekt takéhoto obchodu a vo výsledku môže byť i záporný.

Nedostatok vôle plniť môže kompenzovať štátny mocenský aparát, ktorý je v podmienkach právneho štátu schopný splnenie záväzku voči veriteľovi od dlžníka autoritatívne vymôcť.¹⁰⁶ Solventnosť dlžníka však zostáva mimo jeho dosah; štát nemá a ani nemôže mať prostriedky, ktorými by ju ovplyvnil. Je teda na veriteľovi, aby si zaistil, že dlžník bude v budúcnosti reálne schopný plniť. Právny poriadok mu k tomu poskytuje niekoľko inštitútov a je vecou veriteľa posúdiť, ktorý z nich bude v prípade konkrétneho záväzku a osoby dlžníka najefektívnejší a začleniť ho do zmluvy.

a) Činnosti budúceho veriteľa pred uzavretím zmluvy, smerujúce k zaisteniu záväzku

Zaistenie obchodného záväzku je podľa môjho názoru možné charakterizovať dvoma fázami. V prvej fáze, ktorá uzavretiu samotnej zmluvy predchádza, ide o výber obchodného partnera. Odrážajú sa tu princípy prevencie resp. predbežnej opatrnosti, zodpovednosti a profesionality v obchodných vzťahoch.

Veriteľ by pred uzavretím úverovej zmluvy mal o budúcom dlžníkovi získať čo najviac informácií, čo mu umožní čiastočne vopred odhadnúť, aká bude jeho platobná disciplína a kde môžu eventuálne vzniknúť problémy. Ako som už v tejto práci naznačila, použitie tohto typu zmluvy bude praktické hlavne pri poskytovaní úverov bankami, od ktorých sa z tohto hľadiska očakáva najprofesionálnejší prístup, preto považujem za vhodné,

¹⁰⁶ ELIÁŠ, K. *Společné výklady*, dielo citované v pozn. č. 51, str. 127

vychádzať pri charakterizovaní zaisťovania splnenia záväzku v predzmluvnej fáze práve z praxe bánk.

V rámci minimalizácie rizikovosti transakcie bude hlavným predmetom záujmu bánk bonita žiadateľa o poskytnutie úveru. Banka túto bonitu skúma na základe dokumentov, ktoré je klient v rámci svojej žiadosti povinný banke poskytnúť. U právnických osôb a podnikajúcich fyzických osôb pôjde okrem iného spravidla o ročné účtovné závierky (prípadne overené audítorom), daňové priznania, podnikateľský zámer, finančný plán na dobu úverovej angažovanosti, potvrdenie o bezdlžnosti voči Finančnému úradu, Českej správe sociálneho zabezpečenia a príslušnej zdravotnej poisťovni, doklad o zaistení odbytu, prípadne ďalšie údaje podľa požiadaviek úverového pracovníka banky (môže ísť napríklad o plán investícií, rozbor aktuálnych investícií, rozbor tržieb, atď.).¹⁰⁷ V prípade poskytovania úveru fyzickým osobám, ktoré nie sú podnikateľmi, posudzujú banky bonitu klienta hlavne vzhľadom k jeho veku, preukázateľnému majetku a príjmu.

Registre úverov

V rámci riadenia úverového rizika hrá v súčasnosti významnú úlohu **Centrálny register úverov** (CRÚ), ktorý v rámci svojej činnosti na úseku bankového dohľadu prevádzkuje Česká národná banka (ČNB). Ide o informačný systém, ktorý sústreďuje údaje o úverových záväzkoch fyzických osôb – podnikateľov a právnických osôb a umožňuje operatívnu výmenu týchto informácií medzi svojimi účastníkmi.¹⁰⁸ Prevádzka tohto systému bola spustená 1.11.2002, a to na základe § 38 odst. 2 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Jeho účastníkmi sú povinne všetky banky, pôsobiace na území Českej republiky, vrátane pobočiek zahraničných bánk, pričom ich povinnosťou je dodávať každý

¹⁰⁷ Československá obchodní banka, a.s., citované z WWW:

<http://www.csob.cz/bankcz/cz/Firmy/Municipality-a-neziskove-organizace/Uvery/CSOB-Hypotecni-uver-pro-pravnicke-osoby-a-fyzicke-osoby-podnikatele.htm> [cit. 2009-03-09]

¹⁰⁸ Česká národná banka, citované z WWW:

http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/centralni_registr_uveru/ [cit. 2009-03-09]

mesiac ČNB aktuálne údaje.¹⁰⁹ Databáza obsahuje identifikačné údaje o klientoch (ako napr. právna forma, IČO, adresa sídla, atď.), identifikačné údaje pohľadávky vrátane jej aktuálnych hodnôt (číslo pohľadávky, dátum vzniku a splatnosti, typ, celková výška, aktuálny zostatok, atď.) a tiež ďalšie informácie, ktoré sa k pohľadávke vzťahujú (ako napríklad mena a typy zaistenia).

Podmienky prístupu užívateľov k informáciám z tejto databázy konkretizuje podzákonný predpis.¹¹⁰ Sám dlžník je v súlade s ustanovením § 38a zákona o bankách oprávnený podať si žiadosť o výpis z CRÚ a oboznámiť sa tak s údajmi, ktoré sú v tomto registri o ňom vedené.

Okrem CRÚ na území Českej republiky fungujú ďalšie tri úverové registre. Sú nimi **Bankový a Nebankový register klientskych informácií**, prevádzkované súkromnými subjektmi (akciovou spoločnosťou resp. záujmovým združením právnických osôb) a založené na dobrovoľnej účasti bánk resp. iných veriteľských subjektov¹¹¹ a konečne negatívny register **SOLUS**. Na rozdiel od ostatných troch registrov, ktoré zhromažďujú údaje o všetkých dlžníkoch ich účastníkov, zhromažďuje posledne menovaný tzv. negatívny register informácie len o tých z nich, ktorí sa dostali do problémov so splácaním svojich záväzkov u niektorého z účastníkov systému. SOLUS sa preto považuje za významný nástroj tzv. zodpovedného úverovania a jeho cieľom je prevencia predlžovania obyvateľstva na jednej strane a znižovanie potenciálnych finančných strát veriteľov na strane druhej.¹¹²

¹⁰⁹ Opatření ČNB č. 5/2002, kterým se stanoví metodika předkládání vybraných údajů pro centrální registr úvěrů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance, uveřejněné v č. 11 Věstníku České národní banky na str. 2

¹¹⁰ Vyhláška ČNB č. 164/2002 Sb. o podmínkách přístupu k informacím v informační databázi České národní banky – Centrální registr úvěrů

¹¹¹ Czech Bank Credit Bureau, a.s., citované z WWW: <http://www.cbcb.cz/registr.html> [cit. 2009-03-09]; LLCB, z.s.p.o., citované z WWW: <http://www.llcb.cz/nrki.htm> [cit. 2009-03-09]

¹¹² SOLUS, z.s.p.o., citované z WWW: <http://www.solus.cz/?menu=2> [cit. 2009-03-09]

Špecifickým spôsobom znižovania rizika bankou pri úverových transakciách je diverzifikácia rizika prostredníctvom tzv. **konzorciálnych** resp. **syndikovaných úverov**. Pri tomto type úverov sa viacero bánk združuje do konzorcia a poskytuje úver spoločne. Dôvodom býva, že poskytnutie konkrétneho úveru jedinou bankou by bolo vzhľadom k jeho objemu alebo miere rizikovosti neprípustné. K tomu pozri Wikipedia, Die freie Enzyklopädie, www.wikipedia.de, pod heslom Konsortialkredit

Pre všetky uvedené systémy rovnako ako pre CRÚ platí, že prístup k údajom, ktoré obsahujú, majú len účastníci daného systému. Výnimkou je znova právo dlžníka požiadať o výpis ohľadne údajov vedených k jeho osobe. Právnym základom prevádzkovania týchto registrov je ustanovenie § 38 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ktoré stanoví, že „*V rámci plnění povinnosti postupovat při výkonu své činnosti obezřetně se banky a pobočky zahraničních bank mohou vzájemně informovat o bankovním spojení, identifikačních údajích o majitelích účtů a o záležitostech, které vypovídají o bonitě a důvěryhodnosti jejich klientů, a to i prostřednictvím právnické osoby, která není bankou*“. Majetkovú účasť na týchto právnických osobách môžu mať len banky a ustanovenie ďalej konkretizuje i niektoré ďalšie povinnosti v súvislosti s nakladaním so zdieľanými údajmi. V súvislosti s ochranou osobných údajov je ešte vhodné dodať, že pre takéto spracovanie informácií banky nepotrebujú súhlas klienta (i keď v praxi sa stretávame s tým, že banky o tom klienta informujú).

b) Zaisťovacie právne prostriedky

Ako už bolo vyššie naznačené, účelom právnej úpravy zaisťovacích inštitútov je umožniť tomu účastníkovi záväzkového vzťahu, ktorý je z neho oprávnený, aby zaistil splnenie svojho nároku zákonom aprobovaným spôsobom.¹¹³ Zaistenie záväzku vzniká v obchodných vzťahoch predovšetkým zmluvou (výnimočne i jednostranným právnym úkonom¹¹⁴), ktorá má akcesorickú povahu vo vzťahu k zmluve, záväzok z ktorej zaisťuje.¹¹⁵ Preto je charakteristickým rysom zaistenia skutočnosť, že zaniká súčasne so zánikom hlavného záväzku. Vznik zaistenia je možný i zo zákona (v súvislosti so zmluvou o úvere však tento spôsob vzniku nie je relevantný) alebo rozhodnutím správneho úradu alebo súdu.

¹¹³ FALDYNA, František: *Zajištění závazku* in FALDYNA, POKORNÁ, TOMSA, ROZEHNALOVÁ, VEČERKOVÁ, KOBLIHA, POHL, BALABÁN, VÍTEK, ŠEVČÍK. *Meritum obchodní právo*, 1. vydání, ASPI Praha, 2005, str. 611

¹¹⁴ Typicky pri ručení, bankovej záruke, zadržovacom práve a uznaní záväzku; porovnaj ELIÁŠ, K. *Společné výklady*, dielo citované v pozn. č. 51, str. 128

¹¹⁵ K výnimkám pozri napr. PLÍVA, Stanislav. *Ručení v obchodních vztazích* in Bulletin advokacie, 6/1995, str. 21 a n. a ďalej v tejto práci (napr. abstraktné zaistenie, trvanie zaistenia po odstúpení od zmluvy)

Zaisťovacie prostriedky je všeobecne možné deliť podľa formy na **osobné** a **vecné** a podľa zviazanosti s hlavným záväzkovým vzťahom na **akcesorické** a **abstraktne**¹¹⁶.

Základnú právnu úpravu v tejto oblasti obsahuje občiansky zákonník s tým, že obchodný zákonník buď stanovuje od týchto všeobecných ustanovení určité odchýlky (o tento prípad pôjde u záložného práva k obchodnému podielu alebo finančnému nástroju a zmluvnej pokuty) alebo upravuje určité inštitúty špeciálne v celom rozsahu, tak že použitie občianskeho zákonníka je spravidla úplne vylúčené (to sa týka úpravy ručenia, bankovej záruky a uznania záväzku). Medzi prostriedky zaistenia, ktorých úpravu obsahuje výlučne občiansky zákonník, teda patrí záložné právo, zádržné právo, dohoda o zrážkach zo mzdy a iných príjmov, zaistenie prevodom práva, postúpením pohľadávky a istota.¹¹⁷ Na tomto mieste tiež uveďme pomerne nový inštitút finančného zaistenia, ktorý do českého právneho poriadku pribudol tzv. „*eruo*novelou“ obchodného zákonníka¹¹⁸ a nepredstavuje samostatný zaisťovací prostriedok, ale odchýlky od záložného práva a doplnenie rámcovej úpravy zaisťovacieho prevodu v občianskom zákonníku resp. zákone o cenných papieroch.¹¹⁹

Nie je cieľom tejto práce podávať obsiahly výklad o jednotlivých zaisťovacích prostriedkoch, preto sa v nasledujúcich pokúsim priblížiť dva najhlavnejšie a pri zaisťovaní úverov najfrekventovanejšie zaisťovacie prostriedky.

¹¹⁶ ŠTĚPÁNEK, Petr. *Současná právní úprava zajištění investičních úvěrů účelově vázaných k rekonstrukci bytových domů*, 16.10.2006, tzb-info.cz, dostupný z WWW: <http://www.tzb-info.cz/t.py?t=2&i=3590&h=260&pl=38> [cit. 2009-03-09]; medzi abstraktne zaisťovacie prostriedky patrí abstraktne záložné právo a deponovaná zmenka. Ide o špecifické a v bežnej praxi nerozšírené spôsoby zaistenia.

¹¹⁷ FALDYNA, F. *Zajištění závazku*, dielo citované v pozn. č. 113, str. 612

¹¹⁸ Zákon č. 377/2005 Sb. o finančních konglomerátech, implementující smernicu Evropského Parlamentu a Rady 2002/47/ES z 6.6.2002 o dohodách o finančním zajištění

¹¹⁹ Autor a dielo citované v pozn. č. 36, str. 95

Záložné právo

Záložné právo je v oblasti zaist'ovania obchodných záväzkových vzťahov najviac rozšírené práve pri poskytovaní úverov.¹²⁰ Patrí medzi **vecné** zaist'ovacie inštitúty a môžeme ho definovať ako „*právo věřitele, aby způsobem v zákonu uvedeným uspokojil z výtěžku prodeje zástavy svoji zajištěnou pohledávku a její příslušenství v případě, že tato pohledávka s příslušenstvím nebyla včas a řádně uspokojena dlužníkem.*“¹²¹

Svojou povahou je to vecné právo, čo znamená, že viazne na založenom predmete bez ohľadu na prípadnú zmenu jeho vlastníka.

Stranami záväzkového vzťahu zo záložného práva sú záložný veriteľ, záložný dlžník (majiteľ založenej veci) a obligačný dlžník (dlžník z hlavného, teda zaist'ovaného, záväzkového vzťahu), pričom záložný a obligačný dlžník môžu splynúť (a často aj skutočne splývajú) v jednej osobe.

Predmetom záložného práva (zálohou) môže byť akákoľvek hnutelná alebo nehnuteľná vec, podnik, súbor vecí, pohľadávka alebo iné majetkové právo¹²², za najbonitnejšiu sa však stále považuje záloha vo forme nehnuteľnosti, čo vyplýva z povahy tejto veci (má pomerne stabilnú hodnotu, je ľahko oceneľná a nie je možné ju zašantročiť¹²³).

Zmluva, ktorou sa záložné právo zriaďuje, musí byť uzavretá písomne; výnimku predstavuje záložné právo k finančnému kolaterálu v rámci vyššie spomínaného inštitútu finančného zaistenia, kde podľa ustanovenia § 323a odst. 9 ObchZ postačí „*záznam umožňující uchování informací*“. Občiansky zákonník v § 169 taxatívne stanovuje, ktoré ustanovenia záložná zmluva nesmie obsahovať pod sankciou neplatnosti (napr. klauzule zakazujúce obligačnému alebo záložnému dlžníkovi založenie nehnuteľnosti v prospech ďalšieho veriteľa alebo vyplatenie zálohy, umožňujúce veriteľovi dosiahnuť uspokojenie zo

¹²⁰ FALDYNA, F. *Zajištění závazku*, dielo citované v pozn. č. 113, str. 613

¹²¹ Autor a dielo citované v pozn. č. 36, str. 74

¹²² Tamtiež.

¹²³ BRAMBOROVÁ, Eliška, LIŠKA, Petr. *Zástavní právo jako jistota věřitelů nebo spíš trojský kůň dlužníků?* in Hospodářské noviny, 97/1997, dostupný z WWW:

http://hn.ihned.cz/index.php?p=500000_search&search%5Bsearch%5D=yes&search%5Bwhat%5D=Z%E1stavn%ED+pr%E1vo+jako+jistota+v%EC%F8itel%F9+nebo+sp%ED%9A+trojsk%FD+k%F9%F2+dlu%9En%EDk%F9%3F+&x=0&y=0 [cit. 2009-03-09]

zálohy inak než zákonom stanoveným spôsobom alebo ustanovenie o tzv. „prepadnej zálohe“). K vzniku záložného práva bude okrem zmluvy spravidla¹²⁴ potrebná ďalšia skutočnosť (tzv. modus¹²⁵); tá sa bude líšiť podľa povahy zálohy (napríklad u nehnuteľností to bude zápis do katastru nehnuteľností, u hnutel'ných vecí zápis do príslušného registra záloh¹²⁶).

Pri pohľadávkach z úverovej zmluvy bude často praktický i vznik tzv. sudcovského záložného práva k nehnuteľnostiam, a to v prípade, že v súdnom spore súd uzná oprávnenosť nároku veriteľa. Ide totiž v podstate o zvláštny (svojou podstatou zaist'ovací) spôsob výkonu rozhodnutia na peňažité plnenie, ktorým sa veriteľ dostáva do pozície rovnocennej so zmluvným záložným veriteľom. Pohľadávka je takto zaistená do budúcnosti pre prípad, že nebude splnená ani dodatočne.¹²⁷ Sudcovské záložné právo k hnutel'ným veciam nemá v praxi veľký význam.¹²⁸

K naplneniu funkcie (realizácii) záložného práva dochádza speňažením zálohy po márnom uplynutí doby splatnosti pohľadávky, ktorá je takto zaistená. K speňaženiu však veriteľ nemôže pristúpiť ľubovoľným spôsobom, a to ani so súhlasom dlžníka. Zákonná úprava veriteľovi umožňuje realizáciu záložného práva dvoma spôsobmi, a to vo verejnej dražbe podľa zákona č. 26/2000 Sb., o verejných dražbách, alebo súdnym predajom zálohy podľa ustanovení §§ 200y a n. a § 338a OSŘ.¹²⁹

V tejto súvislosti poznamenajme, že pred účinnosťou novely, ktorá do občianskeho súdneho poriadku ustanovenia o konaní o súdnom predaji zálohy začlenila¹³⁰, vznikali veriteľovi v praxi v súvislosti s uspokojením zo zálohy značné problémy najmä

¹²⁴ K výnimkám pozri autor a dielo citované v pozn. č. 36, str. 76

¹²⁵ FALDYNA, F. *Zajištění závazku*, dielo citované v pozn. č. 113, str. 617

¹²⁶ V Českej republike to je Rejstřík zástav, vedený Notářskou komorou ČR

¹²⁷ DLOUHÁ. *Komentář k § 338b OSŘ* in BUREŠ/DRÁPAL/KRČMÁŘ a kol. *Občanský soudní řád, Komentář – II. díl*, 7. vydání, C.H.Beck Praha, 2006, str. 1682

¹²⁸ SLUKA, Václav. *Aktuální právní stav výkonu rozhodnutí (exekuce) na peněžité plnění* in Daně a právo v praxi, 1/2003, str. 22

¹²⁹ Autor a dielo citované v pozn. č. 36, str. 77

¹³⁰ Zákon č. 367/2000 Sb., ktorým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a některé další zákony, s účinnosťou od 1.1.2001

v prípadoch, keď išlo o zálohu vo forme nehnuteľnosti, ktorej vlastníkom bola osoba odlišná od obligačného dlžníka.¹³¹

Z vtedajšej úpravy sa odvodzovalo, že návrh na nariadenie súdneho výkonu rozhodnutia predajom založenej nehnuteľnosti nemôže byť proti povinnému úspešný, ak vlastníkom tejto nehnuteľnosti je osoba odlišná od povinného.¹³² Rozsudok, ktorý dlžníkovi ukladal strpieť uspokojenie veriteľa zo zálohy teda nebolo možné vykonať exekučným speňažením veci; aby sa záložný veriteľ z výtťažku predaja mohol uspokojiť, musel si zabezpečiť exekučný titul proti vlastníkovi nehnuteľnosti. Táto prax výrazne oslabovala pozíciu veriteľov, pretože prípady, keď vlastníkom zálohy je osoba iná než obligačný dlžník, boli a stále sú veľmi časté.

Citovaná novela teda najmä z pohľadu praxe znamenala pozitívnu zmenu úpravy záložného práva i spôsobu jeho realizácie.¹³³ Dnes teda veriteľ bezprostredne po omeškaní dlžníka môže podať žalobu na zahájenie konania o súdnom predaji zálohy podľa § 200y OSŘ a dosiahnuť tak uznesenia o nariadení predaja zálohy, ktoré je vykonateľné dňom právnej moci a je záväzné pre každého, proti komu pôsobí záložné právo k tejto zálohe. Výkon tohto rozhodnutia potom nasleduje na návrh veriteľa podľa tohto uznesenia. Obligačný dlžník pritom vôbec nie je účastníkom tohto konania (samozrejme pokiaľ nesplýva s osobou záložného dlžníka).

Na záver tohto výkladu spomeňme ešte iný nie nevýznamný teoreticko – právny problém, ktorý ohrozoval právnu istotu v prípadoch zaistenia úverov záložným právom k nehnuteľnosti a ktoré citovaná novela¹³⁴ tiež odstránila. Išlo o otázku prechodu záložného práva v prípadoch, keď po zápise záložného práva k nehnuteľnosti do katastru došlo k odstúpeniu prevodcu nehnuteľnosti od zmluvy, na základe ktorej záložca nadobudol k nehnuteľnosti vlastnícke právo (napr. z dôvodu, že nedošlo k zaplateniu kúpnej ceny).

¹³¹ Autori a dielo citované v pozn. č. 123

¹³² Krajský soud České Budějovice, 5 Co 1599/94, ASPI ID: JUD5580CZ

¹³³ Viac k tomu Neznámy autor. *Realizace zástavního práva po novele občanského zákoníku č. 367/2000 Sb.*, 10.11.2000, ipravník.cz, dostupný z WWW: http://www.ipravník.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/txtexpresion_realizace+z%C3%A1stavn%C3%ADho+pr%C3%A1va+po+novele+ob%C4%8Dansk%C3%A9ho+z%C3%A1kon%C3%ADku/art_3663/rbsearchsource_articles/realizace-zastavniho-prava-po-novele-obcanskeho-zakoniku-c-367-2000-sb.aspx [cit. 2009-03-09]

¹³⁴ Pozri pozn. č. 130

I keď názory sa už v dobe pred účinnosťou spomínanej novely prikláňali skôr k stanovisku, že záložné právo ako právo vecné na nehnuteľnosti bude viaznuť i po zrušení takejto zmluvy a pôvodný prevodca sa stane záložným dlžníkom bez ohľadu na to, že táto záloha vznikla nezávisle na jeho vôli,¹³⁵ je dnes riešenie tejto otázky neproblematické a jednoznačné, a to vzhľadom na ustanovenie § 164 OZ, ktoré stanoví, že *“zástavní právo pôsobí vůči každému pozdějšímu vlastníku zastavené věci”*.

Ručenie

Obchodný zákonník obsahuje komplexnú úpravu ručenia, ktorá vylučuje použitie občianskoprávnej úpravy. Podstata tohto **osobného** zaistovacieho prostriedku spočíva v tom, že veriteľ sa pre prípad nesplnenia splatného záväzku dlžníkom môže tohto splnenia domáhať na tretej osobe, ručiteľovi.¹³⁶ Ručenie vzniká buď jednostranným právnym úkonom alebo zo zákona. Druhý prípad sa v úverových vzťahoch neaplikuje, ponecháme ho preto stranou.

*„Kdo věřiteli písemně prohlásí, že ho uspokojí, jestliže dlužník vůči němu nesplní určitý závazek, stává se dlužníkovým ručitelem.“*¹³⁷ K vzniku ručenia teda nie je potrebný súhlas veriteľa ani dlžníka hlavného záväzkového vzťahu. Charakteristickým znakom tu je subsidiarita, to znamená že veriteľ je oprávnený domáhať sa splnenia na ručiteľovi až po tom, čo dlžník nesplnil ani po jeho výzve v primeranej dodatočnej lehote. Výnimkami sú podľa ustanovenia § 306 odst. 1 ObchZ prípady, keď urobiť takúto výzvu nie je možné, resp. ak je nepochybné, že dlžník nesplní (typicky pri prehlásení konkurzu alebo po výslovnom vyjadrení dlžníka v tom zmysle, že nebude plniť). Ručiteľ je oprávnený uplatniť voči veriteľovi všetky námietky, ktoré voči nemu môže uplatniť dlžník a v prípade, že splní namiesto dlžníka bez jeho vedomia, môže naopak dlžník uplatniť voči ručiteľovi námietky,

¹³⁵ MIKEŠ, Jiří: *Možnosti zajištění úvěrů zástavními právy v České republice* in Právní rádce, 12/1994, str. 10

¹³⁶ Autor a dielo citované v pozn. č. 115, str. 27

¹³⁷ § 303 ObchZ

ktoré mal voči pôvodnému veriteľovi.¹³⁸ V prípade, že ručiteľ za dlžníka splní, nadobúda totiž vo vzťahu k dlžníkovi práva veriteľa.¹³⁹

Špecifickým spôsobom ručenia, typickým pre obchodné právo, je banková záruka. Je upravená v samostatnom 4. oddiele VI. dielu obchodného zákonníka a subsidiárne sa na ňu aplikujú všeobecné ustanovenia o ručení v obchodných vzťahoch. Ide o tzv. „absolútny obchod“¹⁴⁰ a podľa § 313 ObchZ vzniká „*pisemným prohlášením banky v záruční listině, že uspokojí věřitele do výše určité peněžní částky podle obsahu záruční listiny, jestliže určitá třetí osoba (dlžník) nesplní určitý závazek nebo budou splněny jiné podmínky stanovené v záruční listině.*“ Už z názvu vyplýva, že ručiteľom môže byť výlučne banka. Na rozdiel od „obyčajného“ ručenia tu bude pravidlom, že citovanému prehláseniu banky bude predchádzať zmluva¹⁴¹ medzi obligačným dlžníkom a bankou.

Výraznou osobitosťou bankovej záruky je skutočnosť, že tu neplatia automaticky zásady akcesority a subsidiarity; ich prípadné uplatnenie by prichádzalo do úvahy len ak by to vyplývalo zo záručnej listiny. V dnešnej praxi ide teda o abstraktný zaistovacie inštitút a k splneniu bankou dochádza podľa § 319 ObchZ len na základe písomnej výzvy veriteľa a za podmienok, stanovených v záručnej listine.

Banková záruka sa všeobecne považuje za veľmi kvalitný spôsob zaistenia, vyplýva to zo spravidla veľmi silnej ekonomickej pozície ručiteľa a tým i vysokej istoty uspokojenia pohľadávky. V praxi je využívaná hlavne právnickými osobami a podnikateľmi, a to obzvlášť v zahraničnom obchode. Uplatnenie však nachádza i v oblasti úverov a vzhľadom k svojej kvalite často umožňuje zjednanie výhodnejších úverových podmienok.¹⁴²

¹³⁸ § 306 odst. 2 ObchZ a § 309 ObchZ

¹³⁹ § 308 ObchZ

¹⁴⁰ § 261 odst. 3 písm. e) ObchZ, porovnaj tiež Autor a dielo citované v pozn. č. 115, str. 25

¹⁴¹ Konkrétne pôjde o zmluvu mandátnu; pozri k tomu FALDYNA, F. *Zajištění závazku*, dielo citované v pozn. č. 113, str. 646

¹⁴² Komerční banka, a.s., dostupné z WWW: http://www.kb.cz/cs/seg/seg4/products/bank_guarantee.shtml [cit. 2009-03-09]

c) Praktické problémy s princípom akcesority; otázka trvania zaistenia pohľadávky z úverovej zmluvy po zániku zaist'ovaného záväzku v dôsledku odstúpenia

Ako už vyššie bolo naznačené, charakteristickým znakom zaistenia je jeho akcesorická povaha vo vzťahu k hlavnému záväzku, ktorý zaist'uje. Z toho vyplýva, že zaist'ovací záväzok bude zdieľať právny osud záväzku pôvodného (zaist'ovaného) a najneskôr s ním teda i zanikne. Právna prax v oblasti úverových zmlúv však ukázala, že dôsledné uplatňovanie tohto princípu je problematické najmä v prípadoch, keď k zániku úverového vzťahu dôjde odstúpením zo strany veriteľa.

V rozhodovacej praxi súdov sa v minulosti považoval nárok na vrátenie dlžnej čiastky s úrokmi, ktorý v dôsledku odstúpenia veriteľovi vzniká, za novú pohľadávku, ktorá nie je pohľadávkou zo zmluvy o úvere, ale z bezdôvodného obohatenia a z toho sa odvodzovalo, že zaistenie pôvodnej pohľadávky sa na túto „novú“ pohľadávku nemôže vzťahovať.¹⁴³ Už v tomto období však napríklad Plíva upozorňoval na skutočnosť, že praktizované dôsledné uplatňovanie akcesority zaistenia nerešpektuje špecifickú povahu úverových vzťahov a s ňou súvisiacej zvláštnej právnej úpravy odstúpenia. Hlavným argumentom je názor, že pohľadávka veriteľa voči dlžníkovi, týkajúca sa vrátenia poskytnutých finančných prostriedkov s príslušenstvom odstúpením nezaniká, ale trvá i po skončení úverového vzťahu, pričom dochádza len k zmene podmienok, za ktorých je dlžník

¹⁴³ K tomu napríklad PLÍVA, Stanislav. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku* in *Právo a podnikání*, 10/97, str. 15

K niektorým praktickým pojmom v súvislosti so zaist'ovaním úveru:

V oblasti poskytovania hypotekárnych úverov sa veľmi často používa zaistenie formou **vinkulácie poistného plnenia**. Tento spôsob zaistenia spočíva v tom, že v prípade vzniku poistnej udalosti poisťovňa plnenie nevyplatí pôvodne z poistky oprávnenej osobe, ale jej veriteľovi, v prospech ktorého oprávnený toto poistné plnenie vinkuloval (banke). Banky pri zjednávaní hypotekárnych úverov vždy vyžadujú poistenie nehnuteľnosti klientom a následnú vinkuláciu tohto poistenia. Niekedy požadujú navyše i uzavretie a vinkuláciu životného poistenia.

Poistenie schopnosti splácať úver je inštitút upravený § 47 a n. zákona č. 37/2004 Sb., o poisťovních smlouvách. Banky dnes v praxi ponúkajú klientom - fyzickým osobám (podnikateľom i nepodnikateľom) toto poistenie súčasne s takmer každým úverom. Pre prípad neschopnosti dlžníka splácať úver, a to z najrozličnejších dôvodov (od pracovnej neschopnosti až po prípad smrti), preberá plnenie z poistnej úverovej zmluvy príslušná poisťovňa.

povinný ju uspokojiť. Z tohto pohľadu teda i zaistenie pohľadávky po odstúpení naďalej trvá. Tento názor sa tiež opiera o ustanovenie § 351 odst. 1 ObchZ, ktoré okrem iného stanoví, že odstúpenie nemá vplyv na tie práva zo zmluvy, ktoré vzhľadom k prejavenej vôli strán alebo k svojej povahe majú trvať i po ukončení zmluvy. Právo veriteľa na vrátenie istiny spolu s úrokmi treba už z jeho povahy a z logiky veci považovať za právo, ktoré nemá zaniknúť súčasne so zmluvou.

Plíva v tejto súvislosti poukazuje na rozhodnutie Vrchného súdu¹⁴⁴, v ktorom sa konštatuje, že po odstúpení od úverovej zmluvy podľa § 506 ObchZ, teda pre kvalifikované omeškanie dlžníka pri splácaní úveru, náleží veriteľovi naďalej právo na dohodnuté úroky a po splatnosti i na úroky z omeškania a zároveň vyslovuje názor, že by sa podobný prístup mal obdobne uplatniť i na právo veriteľa na vrátenie peňažných prostriedkov s úrokmi v prípade odstúpenia.

S týmto názorom sa plne stotožňujem. Ak súd uznal právo veriteľa na úroky za rovnakých podmienok, aké si strany dohodli v úverovej zmluve pre pôvodný úverový záväzok, zároveň tým pripustil, že pôvodný dlh z tejto zmluvy odstúpením nezaniká, ale naďalej trvá a nejde teda o novú pohľadávku. Okrem toho súd v citovanom rozsudku konštatuje, že v opačnom prípade (teda ak by po odstúpení nebol nárok veriteľa na úroky z úverovej zmluvy ale len na všeobecné úroky zjednané pre prípad odstúpenia v rámci základnej úpravy § 352 odst. 2 ObchZ), by sa pozícia dlžníka, ktorého porušenie zmluvy v podobe omeškania vlastne založilo dôvod pre odstúpenia veriteľa, v zásade zlepšila. Tento argument je podľa môjho názoru tiež možné uplatniť vo vzťahu k situácii, keď odstúpenie spôsobí zánik zaistenia. Napríklad v prípade, že pohľadávka z úverovej zmluvy bola zaistená záložným právom, dlžník po zániku zmluvy na jednej strane naďalej disponuje peňažnými prostriedkami, s ktorých vrátením je v omeškaní a zároveň v dôsledku vlastného porušenia zmluvy získa lepšie možnosti dispozície s nehnuteľnosťou, pretože záložné právo v prospech veriteľa, ktoré na nej pôvodne viazlo, zanikne.

Poukazy na nezmyselnosť prístupu, ktorý mal po určitú dobu miesto v českej právnej teórii i praxi a ktorý do dôsledkov uplatňoval princíp akcesority zaistenia i na úverové vzťahy, nájdeme i v iných odborných článkoch, a to najmä z pera odborníkov z bankovej oblasti,

¹⁴⁴ Rozsudok je citovaný v pozn. č. 94.

ktorí si veľmi zreteľne uvedomovali dopad takejto praxe v podobe oslabenia postavenia bánk na strane veriteľa.¹⁴⁵

Dôkazom toho, že išlo skutočne o prístup, ktorý takpovediac odporoval „logike veci“ je fakt, že došlo k jeho prekonaniu a dnes sa všeobecne prijíma názor, že zaistenie z úverovej zmluvy sa vzťahuje nie len na splnenie povinnosti dlžníka zo zmluvy samotnej, ale i na splnenie povinnosti dlžníka vrátiť dlžnú čiastku vrátane príslušenstva v prípade odstúpenia od zmluvy zo strany veriteľa.¹⁴⁶ Ostatne, novelou obchodného zákonníka v súvislosti s harmonizáciou českého práva s právom Európskej únie pribudla k ustanoveniam o odstúpení od úverovej zmluvy s účinnosťou od 1.1.2001 veta, ktorá výslovne stanovuje, že „*odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy*“¹⁴⁷.

¹⁴⁵ K tomu Autori a dielo citované v pozn. č. 123

¹⁴⁶ K tomu napríklad Nejvyšší soud ČR, 32 Cdo 1066/98, ASPI ID: JUD13820CZ; Vrchní soud Olomouc, 4 Cmo 180/97, ASPI ID: JUD13417CZ.

¹⁴⁷ §§ 505 – 507 ObchZ; novela bola uskutočnená zákonom č. 370/2000 Sb., zmena obchodního zákoníku

III. Záver

Ako teda vidíme, naplnenie účelu právnej úpravy zmluvy o úvere si vyžaduje komplexný pohľad na záväzok vo všetkých jeho súvislostiach, pričom je vždy nutné prihliadať k účelu ako zákonných ustanovení, tak dohody strán. Záonné ustanovenia totiž i tu poskytujú len právny rámec pre realizáciu určitých hospodárskych vzťahov, pričom nemôžu a ani si nekladú za cieľ postihnúť celú ich rozmanitosť.

V oblasti poskytovania úverov je podľa môjho názoru dobrým zákonom ten, ktorý je dostatočne pružný, aby nebránil dynamike obchodných vzťahov a umožňoval stranám upraviť si práva a povinnosti podľa ich konkrétnych potrieb, a zároveň dostatočne určitý a presný na to, aby bol efektívne schopný zabráňovať zneužívaniu práva silnejšie postaveným partnerom. Aktuálna právna úprava v obchodnom zákonníku podľa môjho názoru pri hodnotení týmito kritériami v zásade obstojí. Samozrejme, ako v každej oblasti práva, sa prax ani tu nezaobíde bez interpretačnej korekcie zákonných ustanovení rozhodovaním súdov a tiež odbornou literatúrou. V tejto súvislosti veľmi kladne hodnotím, že niektoré významné závery s ďalekosiahlym praktickým významom reflektoval i zákonodarca a odstránil tak právnu neistotu či už v súvislosti s realizáciou zaistenia vo forme zálohy, alebo trvania určitých práv a povinností z úverovej zmluvy i po jej ukončení v dôsledku odstúpenia.

Naopak, niekedy rozhodovacia prax súdov i v oblasti úverových zmlúv dospieva k pomerne nepochopiteľným záverom, pre ktoré je v zákone i v praxi ťažko nájsť oporu. Nemyslím si však, že tieto sporadické interpretačné prešľapy môžu významnejšie ohroziť pozitívny trend, ktorý sa v zákonnej úprave poskytovania úverov a v prístupe k jej jednotlivým problémom odbornou verejnosťou dá za posledných desať rokov pozorovať.

Niektoré zmeny v súvislosti s návrhom nového občianskeho zákonníka

V súčasnosti vláda prejednáva návrh nového občianskeho zákonníka (ďalej len návrh). Ide o rozsiahlu rekodifikáciu súkromného práva, ktorá si za hlavný cieľ kladie

zjednotenie občianskoprávnej problematiky do jedného zákona a tiež priblíženie českej právnej úpravy ostatným európskym štátom.¹⁴⁸ V tejto súvislosti má dôjsť k presunutiu úpravy zmluvy o úvere do občianskeho zákonníka.

Z konkrétnych zmien treba predovšetkým pochváliť novú terminológiu pri pomenovaní strán zmluvy o úvere. Návrh totiž počíta s pojmom „úvěřující“ namiesto doterajšieho „věřitele“ a „úvěřovaný“ namiesto „dlužníka“. Takéto pomenovanie strán je presnejšie vzhľadom k povahe ich práv a povinností v prvej fáze úverového vzťahu. Taktiež bude jasnejšie rozlíšiteľné, či v danom prípade strany zjednali zmluvu o úvere alebo o pôžičke (zmluva o pôžičke sa v návrhu premenováva na „zápůjčku“, namiesto pojmu „věřitel“ sa používa pojem „zapůjčitel“ a súčasný „dlužník“ sa označuje ako „vydlužitel“). Nadalej sa však nepočíta s konkretizáciou spôsobu poskytnutia zápůjčky, čo by vo svetle vyššie vyloženého interpretačného problému zrejme nebolo na škodu.

Novinkou je tiež stanovenie hornej hranice úrokov z úveru, ktorá má činiť dvojnásobok sadzby obvyklých úrokov, požadovaných za úvery, ktoré poskytujú banky v mieste bydliska alebo sídla dlžníka v dobe uzavretia zmluvy. V prípade, že by si teda strany zjednali sadzbu úrokov vyššiu, nebude sa prihliadať k tomu, čo uvedenú hranicu presahuje. Oproti pôvodnej verzii návrhu, kde toto pravidlo bolo formulované bez výnimky, však súčasná prepracovaná verzia zverejnená na stránkach Ministerstva spravodlnosti¹⁴⁹ počíta s tým, že uvedené obmedzenie sa nebude vzťahovať na prípady, keď je dlžník s plnením v omeškaní. Ako v tejto práci bolo vysvetlené, je dnes ochranou proti neprímerane vysoko zjednaným úrokom ustanovenie § 265 ObchZ o zákaze výkonu práva v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku resp. ustanovenie § 39 OZ o neplatnosti dohôd odporujúcich dobrým mravom, ktorých praktická aplikácia závisí na interpretácii súdmi. Z tohto hľadiska ide o zmenu určite pozitívnu, otázkou však zostáva, ako na toto ustanovenie bude reagovať prax a či eventuálne nebude dochádzať k zvýšeniu iných platieb v súvislosti s úverom. V prípade, že by tomu tak bolo, súdy by pri rozhodovaní zrejme

¹⁴⁸ Ministerstvo spravodlnosti, Nový občanský zákoník, dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecne-o-zakoniku.html> [cit 2009-03-20]

¹⁴⁹ Tamtiež, dostupné z WWW: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku_090108_s%20obsahem.pdf [cit 2009-03-20]

museli takéto dohody opäť hodnotiť z hľadiska uvedených ustanovení o poctivom obchodnom styku resp. dobrých mravoch.

Na oblasť úverovania bude mať dopad i nový prístup k úročeniu úveru po dátume jeho splatnosti. Podľa nového návrhu totiž v prípade, ak úverujúci bez rozumného dôvodu neuplatňuje svoju pohľadávku, nebudú úroky narastať neobmedzene, ale zastavia sa v momente, keď ich výška dosiahne výšku istiny samotnej. Po uplatnení práva na súde však bude úročenie ďalej pokračovať. Toto ustanovenie má zabrániť úverujúcemu, aby nechával úroky úmyselne rásť a vnáša podľa môjho názoru do regulácie úverovania ďalší aspekt „fair-play“.

Na záver ešte spomeňme zmenu, týkajúcu sa súčasného zákazu tzv. anatocizmu¹⁵⁰. Návrh počíta so zavedením možnosti úročiť úroky, ak si to strany dohodli. Dnes je takéto prax v judikatúre považovaná za neprípustnú. Preto ak strany chcú za účinnosti súčasnej právnej úpravy dosiahnuť podobný efekt, musia si v zmluve dohodnúť, že úroky sa pripočítavajú k istine a úročia sa spolu s ňou. Navrhovaná úprava v tomto smere odstráni pochybnosti o tom, či je takéto úročenie vôbec prípustné a bude tiež zrejme znamenať určité zjednodušenie pri zjednávaní jeho podmienok.

I keď prípadné problémy navrhovanej úpravy odhalí až prax, zamýšľané zmeny je podľa môjho názoru možné hodnotiť ako pokračovanie pozitívneho trendu v právnej úprave poskytovania úverov. Majú iste potenciál prispieť k odstráneniu niektorých pochybností a nejasností v právach a povinnostiach strán, ktoré za súčasnej právnej úpravy musí riešiť judikatúra, a tým i k posilneniu právnej istoty pri zjednávaní úverov.

¹⁵⁰ Pozri pozn. č. 80.

Zoznam použitej literatúry

Monografie

1. BAKEŠ, Milan a kol. *Finanční právo*, 4. aktualizované vydání, C.H.Beck Praha, 2006, 742 str., ISBN: 80-7179-431-7
2. BEJČEK, ELIÁŠ, RABAN a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*, 4. vydání, C.H. Beck Praha, 2007, 650 str., ISBN: 80-7179-781-4
3. BLACK, Harry Campbell. *Blackův právní slovník*, 6. vydání, Victoria publishing Praha, 1993, 1472 str., ISBN: 80-85605-23-6
4. BUREŠ/DRÁPAL/KRČMÁŘ a kol. *Občanský soudní řád, Komentář – II. díl*, 7. vydání, C.H.Beck Praha, 2006, 2120 str., ISBN:80-7179-378-7
5. FALDYNA, POKORNÁ, TOMSA, ROZEHNALOVÁ, VEČERKOVÁ, KOBLIHA, POHL, BALABÁN, VÍTEK, ŠEVČÍK. *Meritum obchodní právo*, 1. vydání, ASPI Praha, 2005, 1386 str., ISBN: 80-86395-90-1
6. FIALOVÁ, Helena. *Malý výkladový ekonomický slovník*, 8. vydání, A plus Praha, 2006, 208 str., ISBN: 80-903804-0-0
7. KNAPOVÁ, ŠVESTKA, DVOŘÁK a kol. *Občanské právo hmotné 2*, 4. aktualizované a doplněné vydání, ASPI Praha, 2005, 612 str., ISBN: 80-7357-131-5
8. KOBLIHA, KALFUS, KROFTA, KOVAŘÍK, KOZEL, POKORNÁ, SVOBODOVÁ. *Obchodní zákoník - komentář*, 1. vydání, Linde Praha, 2006, 1560 str., ISBN: 80-7201-564-8
9. KOPÁČ, Ludvík. *Obchodní kontrakty I*, 1. vydání, Prospektrum Praha, 1994, ISBN: 80-7175-020-4
10. MAREK, Karel. *K obchodním závazkovým vztahům*, Právnická fakulta MU Brno, 1993, 300 str., ISBN 80-210-0651-8
11. MAREK, Karel. *Smluvní obchodní právo, Kontrakty*, 2. vydání, Právnická fakulta MU Brno, 2006, 390 str., ISBN 80-210-3951-5
12. MAREK, Karel. *Obchodněprávní smlouvy*, 2. vydání, Právnická fakulta MU Brno, 2002, 284 str., ISBN 80-210-3064-X

13. PELIKÁNOVÁ, Irena: *Komentář k obchodnímu zákoníku, 3. díl*, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, 1998, 543 str., ISBN 80-7201-120-0
14. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl*, Linde Praha, 1997, 600 str., ISBN: 80-7201-095-6
15. PLÍVA, Stanislav. *Obchodní závazkové vztahy*, ASPI Praha, 2006, 333 str., ISBN: 80-7357-202-8
16. SOJKA, M., KONEČNÝ, B. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*, 2. opravené vydání, Libri Praha, 1998, 270 str., ISBN: 80-85983-48-6
17. ŠTENGLŮVÁ/PLÍVA/TOMSA a kol. *Obchodní zákoník - komentář*, 12. vydání, C.H. Beck Praha, 2009, 1800 str., ISBN 978-80-7400-055-3
18. ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II, Velký komentář*, 1. vydání, 2008, C.H.Beck Praha, 2336 str., ISBN 978-80-7400-004-1
19. URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého*, 2. vydání, C.H. Beck Praha, 2001, 152 str., ISBN: 80-7179-504-6

Články

1. ČECH, Petr. *Smluvní pokuta versus úrok z prodlení* in Právní rádce, 4/2008, str. 21
2. ČECH, Petr. *Započtení – rovnocenná alternativa splnění?* in Právní rádce, 7/2008, str. 4
3. HOLEYŠOVSKÝ, Milan. *Forfaiting a faktoring* in Právní rádce, 11/1997, str. 18
4. HUŠEK, Jan. *Výpověď v obchodních vztazích* in Právo a podnikání, 4/1996, str. 3
5. MARČANOVÁ, Jana. *Úvěr nebo půjčka k podnikání?* in Obchodní právo, 11/1994, str. 12
6. MIKEŠ, Jiří: *Možnosti zajištění úvěrů zástavními právy v České republice* in Právní rádce, 12/1994, str. 10
7. PILAŘOVÁ, Ivana. *Úroky a další finanční náklady z úvěrů a půjček v podmínkách roku 2008* in Účetnictví v praxi, 2/2008, str. 5
8. PLÍVA, Stanislav. *Odstoupení od obchodní smlouvy*, in Bulletin advokacie, 6/1993, str. 5

9. PLÍVA, Stanislav. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku* in *Právo a podnikání*, 10/97, str. 15
10. PLÍVA, Stanislav. *Právní problematika úvěrové smlouvy* in *Obchodní právo, Prospektrum*, 12/1998, str. 3
11. PLÍVA, Stanislav. *Ručení v obchodních vztazích* in *Bulletin advokacie*, 6/1995, str. 21
12. SLUKA, Václav. *Aktuální právní stav výkonu rozhodnutí (exekuce) na peněžitě plnění* in *Daně a právo v praxi*, 1/2003, str. 22

Elektronické články

1. BRAMBOROVÁ, Eliška, LIŠKA, Petr. *Zástavní právo jako jistota věřitelů nebo spíš trojský kuň dlužníků?* in *Hospodářské noviny*, 97/1997, dostupný z WWW: http://hn.ihned.cz/index.php?p=500000_search&search%5Bsearch%5D=yes&search%5Bwhat%5D=Z%E1stavn%ED+pr%E1vo+jako+jistota+v%EC%F8itel%F9+nebo+sp%ED%9A+trojsk%FD+k%F9%F2+dlu%9En%EDk%F9%3F+&x=0&y=0 [cit. 2009-03-09]
2. LOUKOTA, Dan. *Peníze kontra peněžní prostředky*, 9.9.2008, epravo.cz, dostupný z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/penize-kontra-penezni-prostredky-55181.html> [cit. 2009-03-09]
3. Neznámý autor. *Realizace zástavního práva po novele občanského zákoníku č. 367/2000 Sb.*, 10.11.2000, ipravnik.cz, dostupný z WWW: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/txtexpression_realizace+z%C3%A1stavn%C3%ADho+pr%C3%A1va+po+novele+ob%C4%8Dansk%C3%A9ho+z%C3%A1kon%C3%ADku/art_3663/rbsearchsource_articles/realizace-zastavniho-prava-po-novele-obcanskeho-zakoniku-c-367-2000-sb.aspx [cit. 2009-03-09]
4. Neznámý autor: *ČNB chce spotřebitele chránit před nekalými obchodními praktikami* in *Konkursní noviny*, 19/2008, str. 1, dostupný z WWW: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_080924.html
5. POSPÍŠILÍK, Karel. *Lombardní a eskontní úvěry*, 4.1.2008, inovace.cz, dostupný z WWW: <http://www.inovace.cz/soukrome-financovani/lombardni-a-eskontni-uvery/> [cit. 2009-03-09]
6. RUML, Michal. *Kontokorent – úvěr pro každý den*, 24.11.2008, finance.cz, dostupný z WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/200241/> [cit. 2009-03-09]

7. ŠTĚPÁNEK, Petr. *Současná právní úprava zajištění investičních úvěrů účelově vázaných k rekonstrukci bytových domů*, 16.10.2006, tzb-info.cz, dostupný z WWW: <http://www.tzb-info.cz/t.py?t=2&i=3590&h=260&pl=38> [cit. 2009-03-09]

Internetové stránky

1. Wikipedie, Otevřená encyklopedie, dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Av%C4%9Br>, [cit. 2009-03-09]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Lichva#Historie>, [cit. 2009-03-09]
<http://cs.wikipedia.org/wiki/RPSN>, [cit. 2009-03-09]
<http://de.wikipedia.org/wiki/Konsortialkredit> [cit. 2009-03-09]
2. Československá obchodní banka, a.s., dostupné z WWW:
<http://www.csob.cz/bankcz/cz/Firmy/Municipality-a-neziskove-organizace/Uvery/CSOB-Hypotecni-uver-pro-pravnicke-osoby-a-fyzicke-osoby-podnikatele.htm> [cit. 2009-03-09]
3. Komerční banka, a.s., dostupné z WWW:
http://www.kb.cz/cs/seg/seg4/products/bank_guarantee.shtml [cit. 2009-03-09]
4. Česká obchodní inspekce, dostupné z WWW:
<http://www.coi.cz/cs/tiskovy-servis/vysledky-kontrol/kazda-druha-smlouva-o-spotrebitelskem-uveru-neobsahuje-povinne-nalezitosti/> [cit. 2009-03-09]
5. Česká národní banka, dostupné z WWW:
http://www.cnb.cz/cs/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/centralni_registr_uveru/
[cit. 2009-03-09]
6. Czech Bank Credit Bureau, a.s., dostupné z WWW: <http://www.cbcb.cz/registr.html>
[cit. 2009-03-09]
7. LLCB, z.s.p.o., dostupné z WWW: <http://www.llcb.cz/nrki.htm> [cit. 2009-03-09]
8. SOLUS, z.s.p.o., dostupné z WWW: <http://www.solus.cz/?menu=2> [cit. 2009-03-09]
9. Ministerstvo spravedlnosti, Nový občanský zákoník, dostupné z WWW:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/obecne-o-zakoniku.html> [cit 2009-03-20]
http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku_090108_s%20obsahem.pdf
[cit 2009-03-20]

Akademické práce

1. HULMÁK, Milan: *Hypoteční úvěr*, seminární práce, Právnická fakulta ZČU Plzeň, Katedra občanského práva, 2005, 12 str., dostupný z WWW: zcu.juristic.cz/plzen/kpo/hulmak/1.doc

Právne predpisy

- Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník (**OZ**)
- Zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník (**ObchZ**)
- Zákon č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru (**SpotÚv**)

- Zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci
- Zákon č. 526/1990 Sb., o cenách
- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách
- Zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance
- Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách
- Zákon č. 367/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a některé další zákony
- Zákon č. 370/2000 Sb., změna obchodního zákoníku
- Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě
- Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti
- Zákon č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech
- Zákon č. 56/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu a další související zákony
- Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku
- Vyhláška ČNB č. 164/2002 Sb. o podmínkách přístupu k informacím v informační databázi České národní banky – Centrální registr úvěrů
- Opatření ČNB č. 5/2002, kterým se stanoví metodika předkládání vybraných údajů pro centrální registr úvěrů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance, uveřejněné v č. 11 Věstníku České národní banky na str. 2

Právne predpisy Európskeho spoločenstva

- Konsolidované znění Smlouvy o Evropském společenství, ASPI, 12006E/TXT.
- Směrnice Rady Evropské unie č. 87/102/EHS o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru ve znění pozdějších předpisů.
- Směrnice Rady Evropské unie a Evropského parlamentu č. 97/5/ES o přeshraničních převodech aktiv
- Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2002/47/ES z 6.6.2002 o dohodách o finančním zajištění
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

- Městský soud v Praze, 5 Cmo 27/94, ASPI ID: JUD4961CZ
- Vrchní soud v Praze, 5 CmO 304/94, ASPI ID: JUD6150CZ
- Vrchní soud Olomouc, 4 Cmo 180/97, ASPI ID: JUD13417CZ
- Krajský soud České Budějovice, 5 Co 1599/94, ASPI ID: JUD5580CZ
- Nejvyšší soud ČR, 32 Cdo 1066/98, ASPI ID: JUD13820CZ
- Velký senát Nejvyššího soudu, 35 Odo 101/2002, ASPI ID: JUD26920CZ
- Nejvyšší soud ČR, 32 Odo 400/2002, ASPI ID: JUD38558CZ
- Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 350/2003, ASPI ID: JUD82466CZ
- Nejvyšší soud ČR, 32 Odo 671/2003, ASPI ID: JUD38679
- Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1000/2004, ASPI ID: JUD34010CZ
- Nejvyšší soud ČR, 32 Odo 612/2005, ASPI ID: JUD100789CZ
- Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1214/2005, ASPI ID: JUD39170CZ
- Nejvyšší soud ČR, 29 Odo 1595/2005, ASPI ID: JUD37617CZ
- Nejvyšší soud ČR, 32 Cdo 922/2007, ASPI ID: JUD100556C

DARLEHENSVERTRAG

Zusammenfassung

Diese Diplomarbeit soll einen Einblick in die aktuellen Rechtsgrundlagen des Darlehensvertrages der Tschechischen Republik geben und zu ausgewählten Problemen Stellung beziehen.

Die natürliche Regel des Geschäfts, dass der Stärkere gewinnt, gilt auch auf dem Gebiet der Kreditierung. Sinn und Zweck der Rechtsregelung ist es, die rechtliche Lage der Vertragsparteien zu prüfen und die Fair-Play-Regeln zu bestimmen. Die Vorsicht, mit der die Parteien Verbindlichkeiten eingehen müssen, kann aber selbst das beste Gesetz nicht ersetzen.

Die Arbeit besteht aus drei Kapiteln. Das erste Kapitel widmet sich der allgemeinen Beschreibung des Kredits. Das zweite Kapitel bildet dann das Kernstück der Arbeit, indem es die aktuelle Rechtsregelung des Darlehensvertrags darlegt. Im Anschluss wird diese Rechtsregelung im dritten Kapitel bewertet und die zubereitende Neuregelung auf dem Gebiet der Kreditierung kurz erläutert.

Das Kapitel erklärt den Begriff „Kredit“ im Allgemeinen. Er kommt aus Lateinischem „credere“ und bedeutet „glauben“. Damit ist das charakteristische Merkmal der Kreditvergabe eigentlich schon ausgedrückt. Ein gewisses Risiko des Gläubigers, der als erste die Vertragsleistung erbringt, ist immer vorhanden. Er „glaubt“ dass der Schuldner seiner Verbindlichkeit aus dem Vertrag ebenfalls nachkommt und das geleistete Geld zurückerstattet.

Weiterhin sind in diesem Kapitel kurz die Geschichte, Funktion und Grundsätze der Kreditierung dargelegt und die wichtigsten Kreditarten aufgearbeitet. Abschließend wird die Problematik der Verbraucherkredite erläutert. Verbraucherkredite sind, im Gegensatz zum allgemeinen Darlehen, entscheidend durch die Europäischen Vorschriften normiert. Die Tschechische Republik hat sich diesen Vorschriften angepasst und dadurch den Verbraucherschutz in der Kreditierung bedeutend verstärkt und präzisiert. Bei dieser Art der Kreditierung werden die Rechte des Schuldners bei der Vertragsschließung besonders

verstärkt und die Pflichten des Gläubigers erweitert. Die Aufsicht zur Einhaltung dieser Pflichten unterliegt der Tschechischen Gewerbeaufsicht und der Tschechischen Nationalbank.

Das zweite Kapitel dieser Arbeit handelt von der aktuellen Rechtsregelung des Darlehensvertrags an sich. Wenn man Geld über eine gewisse Zeit entgeltlich überlassen will, kann man im tschechischen Recht entweder ein Darlehensvertrag gemäß dem BGB oder dem HGB abschließen. Diese Diplomarbeit beruht auf der Rechtsgrundlage des Darlehensvertrags gemäß dem HGB. Auch wenn beide Vertragsarten viele Gemeinsamkeiten haben, gibt es bedeutende Unterschiede in der Rechtsregelung. Der wichtigste Unterschied ist mitunter, dass es sich bei dem Darlehensvertrag gemäß BGB um einen Realvertrag handelt, d.h. der Vertrag entsteht erst mit der Geldübergabe. Der Darlehensvertrag gemäß HGB ist jedoch ein Konsensualvertrag, d.h. der Vertrag entsteht mit der Unterschrift beider Parteien. Es wird an dieser Stelle unter anderem die Rechtsprechung analysiert, nach der es sich im Fall, wo man den Kreditbetrag nicht im Bargeld ausgezahlt sondern auf das Konto überwiesen hat, dringend um den Darlehensvertrag gemäß HGB handele, weil im der zweitgenannte Vertragstyp „vertretbare Sachen“ und somit nur Bargeld zum Gegenstand habe. Nach der Auswertung der verschiedensten Argumente wird festgestellt, dass dieser Standpunkt nicht richtig ist. Das Geld auf dem Konto erfüllt nämlich die gleiche Funktion als Bargeld und soll deshalb nicht als Bewertungskriterium bei der Bestimmung des Vertragstyps benutzt werden.

In der Arbeit werden dann die Grundformalitäten des Darlehensvertrags formuliert. Diese sind wie folgt:

- Bestimmung der Parteien (des Gläubigers und des Schuldners),
- Bestimmung des Kreditbetrags in der definierten Währung,
- die Verbindlichkeit des Gläubigers das Geld zur Verfügung zu stellen,
- die Verbindlichkeit des Schuldners, das gewährte Geld einschließlich Zinsen zurückzuerstatten.

Anschließend werden die Rechte und Pflichten der Parteien in einzelnen Vertragsstadien definiert und beschrieben (unter anderem die Pflicht des Gläubigers, den Kreditbetrag zur Verfügung zu stellen, die Pflicht des Schuldners, die abgesprochenen Zinsen zu zahlen, den Kreditbetrag zum Fälligkeitstermin inklusive der Zinsen zurückzuerstatten usw.).

Am Ende dieses Kapitels werden jene von den Sicherungsarten charakterisiert, welche für den Darlehensvertrag besonders wichtig und vor allem praktisch sind. Diese sind das Pfandrecht und die Bürgschaft. Davon ausgehend wird das Problem mit der Akzesorität der Sicherung betrachtet. Es wird erklärt, dass nach dem Vertragsrücktritt die Sicherung der Verbindlichkeit weiter besteht.

Im Nachwort werden manche Aspekte der Neuregelung im Zusammenhang mit dem zubereitenden BGB-Entwurf dargelegt und erläutert. Die Entwicklung der Rechtsregelung in den letzten zehn Jahren wird als positiv betrachtet, wobei insbesondere die Tatsache geschätzt wird, dass der Gesetzgeber auf die praktischen Probleme der Regelung reagiert und manche Probleme durch neue Rechtsbestimmungen beseitigt hat. Es ging dabei zum Beispiel um das schon erwähnte Problem, ob die Sicherung immer mit der gesicherten Verbindlichkeit untergeht (seit dem Jahr 2001 ist es ausdrücklich im HGB festgelegt, dass die Sicherung auch nach dem Vertragsrücktritt weiter besteht). Abschließend wird festgestellt, dass die Neuregelung das Potential hat, diesen positiven Trend weiterzuführen und zur Rechtsicherheit beizutragen.

Kľúčové slová

Stichworte

úver	Kredit
zmluva o úvere	Darlehensvertrag
zaistenie záväzku	Sicherung der Verbindlichkeit